

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

PRIVATIZACIJA BANK
Nekatere mednarodne izkušnje
in primer Slovenije

Ljubljana, maj 2002

TINA ULAGA

IZJ A V A

Študentka Tina Ulaga izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala po mentorstvu dr. Marka Košaka in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____.

Podpis:

KAZALO

UVOD	1
1. SLOVENSKI BANČNI SEKTOR	2
1.1. ZNAČILNOSTI SLOVENSKEGA BANČNEGA PROSTORA.....	2
1.2. LASTNIŠKA STRUKTURA SLOVENSkih BANK.....	2
1.3. POSLOVANJE SLOVENSkih BANK V LETIH 1999, 2000 IN PRVI POLOVICI LETA 2001	3
1.3.1. Bilančna vsota in tržni deleži	4
1.3.2. Dobički slovenskih bank.....	5
1.3.3. Kazalci učinkovitosti poslovanja bank.....	6
1.4. EKONOMIJE OBSEGA IN UČINKOVITOST SLOVENSkih BANK	8
2. PRIVATIZACIJA BANK	10
2.1. RAZLOGI	10
2.2. POGOJI	13
2.3. METODE (TEHNIKE)	14
2.3.1. Javna ponudba bančnih delnic	14
2.3.2. Privatna prodaja delnic.....	15
2.3.3. Nove privatne investicije v državno banko.....	16
2.3.4. Neodplačne oblike privatizacije bank.....	17
3. PRIVATIZACIJA BANK V SVETU	18
3.1. RAZVITE DRŽAVE	21
Francija.....	21
Italija.....	22
Avstrija.....	22
3.2. DRŽAVE SREDNJE IN VZHODNE EVROPE	23
Madžarska	23
Poljska.....	23
Češka.....	24
3.3. JUŽNA AMERIKA	25
Argentina.....	25
Mehika.....	26
3.4. PRIVATIZACIJA BANK PO SVETU – POVZETEK.....	26
4. PRIVATIZACIJA BANK V SLOVENIJI	28
4.1. SANACIJA BANK	28
4.1.1. Potek sanacije.....	30
4.1.2. Stroški sanacije in njen zaključek.....	32
4.2. PRIVATIZACIJA SLOVENSkih BANK	33
4.2.1 Razlogi za privatizacijo slovenskih bank	34
4.2.2. Lastniki slovenskih bank.....	35
4.2.3. Začetek privatizacije NLB in NKBM.....	37
SKLEP	44
LITERATURA	46
VIRI	48

UVOD

V zadnjih letih smo bili v Sloveniji in drugih državah v tranziciji priča lastninskemu preoblikovanju podjetij. Nastale so drugačne oblike gospodarskih družb v privatni lasti. Globalizacija svetovnih trgov in konkurenca silijo podjetja k medsebojnemu povezovanju.

Tudi bančni sistemi v svetu tem trendom ne morejo uiti. Tržni motivi silijo banke k večji učinkovitosti. Slovenija s približevanjem Evropski uniji pričakuje večjo konkurenco in slovenske državne banke je potrebno privatizirati, da bodo učinkovitejše in bolj konkurenčne tujim bankam. Pomembno vprašanje pri tem je udeležba tujcev v lastniški strukturi bank. Domači viri kapitala so omejeni, zato se bo potrebno povezati s strateškimi partnerji, ki bodo prinesli nov kapital, nove tehnologije in bančne storitve. Privatizacija sicer ni pogoj za vstop v EU, je pa ključnega pomena za preoblikovanje slovenskega finančnega sektorja.

Slovenska vlada je v letu 2001 začela s privatizacijo dveh državnih bank, Nove kreditne banke Maribor d.d. in Nove ljubljanske banke d.d., ki skupaj predstavljata skoraj 40% bančnega sektorja. Po prvotnem programu naj bi privatizacija obeh bank bila zaključena spomladi 2002, vendar se je prodaja NKBM prestavila na jesen 2002.

V diplomskem delu bom predstavila stanje slovenskega bančnega sektorja v letih 1999, 2000 ter prvi polovici 2001. V drugem poglavju bom naštel motive oziroma razloge za privatizacijo ter načine njene izpeljave. Nadaljevala bom z opisom nekaterih primerov privatizacij bank v svetu. Četrto poglavje je namenjeno privatizaciji bank v Sloveniji, pri tem bom na kratko opisala sanacijo bank kot prvo stopnjo v procesu preoblikovanja slovenskega bančnega sistema, zaključila pa z opisom programov privatizacij NLB d.d. in NKB d.d., oziroma dogodkov, povezanih s privatizacijo, ki predstavlja drugo stopnjo preoblikovanja slovenskega bančnega sistema.

Pri izdelavi diplomskega dela sem uporabila znanje, pridobljeno med študijem. Ker s področja privatizacije bank nisem zasledila veliko literature, sem kot vir uporabila predvsem publikacije svetovnih finančnih institucij, članke v tujih in slovenskih finančnih časnikih, letna poročila različnih centralnih bank ter internet.

1. SLOVENSKI BANČNI SEKTOR

1.1. Značilnosti slovenskega bančnega prostora

V Sloveniji je konec leta 2000 oziroma 30. 6. 2001 poslovalo 25 bank, od tega štiri hčerinske banke tujih bank in ena podružnica tuje banke (Letno poročilo Banke Slovenije, 2000; Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001). Konec leta 2001 se je število bank v Sloveniji znižalo na 20 in eno podružnico tuje banke. Poleg tega je v Sloveniji še osem predstavništev tujih bank (Bilten Banke Slovenije, 2/2002).

Zakon o bančništvu, ki je začel veljati februarja 1999, je z določenimi pogoji omogočil odpiranje tujih podružnic v Sloveniji. V skladu z 2. bančno direktivo je bilo uvedeno načelo enotne bančne licence, ki omogoča bankam iz držav članic EU, katere imajo dovoljenja za opravljanje bančnih storitev pristojnih organov, opravljanje teh storitev tudi na območju drugih držav EU. Do polnopravnega članstva Slovenije v EU pa lahko tuja banka na ozemlju Republike Slovenije opravlja bančne in druge finančne storitve samo preko podružnice. Po sprejemu novega zakona je bila ustanovljena banka v tuji lasti (Hypo Alpe Adria bank), konec leta 1999 pa podružnica avstrijske banke (Kärtner Sparkasse AG).

1.2. Lastniška struktura slovenskih bank

Od 25 delujočih bank jih je bilo konec leta 2000 in 30.6.2001 v popolni domači lasti deset, v popolni ali večinski lasti tujcev pa šest. Preostalih devet je bilo v večinski domači lasti, vendar pa delež tujih delničarjev pri šestih bankah ni presegel 1%.

Banke v Sloveniji so pretežno v zasebni lasti. Izjemi sta dve največji banki, Nova Ljubljanska banka d.d. (NLB) in Nova Kreditna banka Maribor d.d. (NKBM), ki sta bili podržavljeni ob sanaciji. Poleg tega je v lasti države še približno 11% Slovenske investicijske banke d.d., posredno pa tudi Poštna banka Slovenije d.d.

Tabela 1: Lastniška struktura slovenskega bančnega sektorja (% v lastniškem kapitalu)

	31.12.1999	31.12.2000
Tuje osebe	11,3%	12,0%
Država v ožjem smislu	41,4%	36,8%
Ostale domače osebe	47,3%	51,2%

Vir: Letno poročilo BS 2000.

Višina tujega lastniškega kapitala se je v letu 2000 povečala za nominalno 19,9% (od 31,5 mia SIT konec leta 1999 na 37,8 mia SIT konec leta 2000). Celotni lastniški kapital bančnega sektorja pa je v letu 2000 nominalno porasel za 13%. Celoten delež tujih delničarjev je v letu 2000 zrasel za 12%. Delež države v kapitalu bank se je v letu 2000 znižal z 41,4% na 36,8%.

Z vidika koncentracije lastništva (delež lastništva največjega delničarja banke - dominantnega lastnika), v tretjini slovenskih bank konec leta 2000 največji delničar ni imel kontrolnega 25% deleža glasovalnih (lastniških) pravic, kar v polovici bank pa je imel največji delničar manj kot tretjinski delež. V četrtini bank je imel največji delničar več kot 75% delež, torej je banko popolnoma obvladoval. Prvi delničar z najmanjšim lastniškim deležem med vsemi bankami je imel 10%, z največjim pa 100% (Poštna banka) (Štiblar, 2001, str. 32-34).

Lastniški delež 40% predstavlja prag pasivne kontrole v obliki možnosti blokade odločitev, prag 75% pa predstavlja možnost popolnega obvladovanja banke.

Z vidika provenience lastnikov bank konec leta 2000 so bili največji lastniki slovenskih bank druge banke (7 primerov), podjetja (6 primerov), tujci (4 banke), zavarovalnica (Abanka) in združenje (SZKB). Razen pri podjetjih in združenju gre v povprečju za pasivnega lastnika, ki s preko 25% delnic lahko blokira statusne in druge pomembnejše odločitve (Štiblar, 2001, str. 34).

1.3. Poslovanje slovenskih bank v letih 1999, 2000 in prvi polovici leta 2001

Za slovensko bančništvo je bila v letu 1999 in 2000 značilna predvsem nadaljnja konsolidacija bančnega sektorja in pospešene priprave na pričakovane normativne spremembe. Na začetku leta 1999 je bil sprejet novi Zakon o bančništvu, druga pomembna sprememba pa je v februarju 1999 uveljavljeni sporazum o pridružitvi med Republiko Slovenijo ter Evropsko unijo in njenimi državami članicami. Za tretjo prelomnico v slovenskem bančnem prostoru bi lahko označili odpravo dogovora o najvišjih pasivnih obrestnih merah, ki je bil sprejet 1. marca 1999. Februarja 2001 je bil sprejet sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic, s katerim je urejeno tudi področje tržnih tveganj. Izvajanje tega sklepa pa je bilo iz več razlogov za eno leto odloženo. Julija 2001 so bile sprejete še dopolnitve in spremembe Zakona o bančništvu (Letno poročilo Banke Slovenije, 1999 in 2000).

1.3.1. Bilančna vsota in tržni deleži

Bilančna vsota¹ vseh slovenskih bank je 31.12.2000 po revidiranih podatkih znašala 3.192,8 milijarde tolarjev. To pomeni v primerjavi z letom poprej 18,8-odstotni nominalni porast in 9,1-odstotni realni porast. Stopnje rasti bilančnih vsot se med posameznimi bankami zelo razlikujejo in se gibljejo med 5,2% in 68%. Pripojitev Banke Creditanstalt k Bank Austria je največ pripomogla k visoki rasti njene bilančne vsote (68%). Podobno kot v zadnjih letih so visoko rast bilančne vsote dosegle manjše banke. Med večjimi bankami je najbolj uspelo povečati bilančno vsoto Banki Celje, predvsem zaradi pripojitve Hmezad banke (Letno poročilo Banke Slovenije, 1999 in 2000).

Po stanju z dne 30.6.2001 je znašala bilančna vsota vseh slovenskih bank 3.498,3 milijarde tolarjev, kar je v primerjavi s stanjem konec leta 2000 9,3%-nominalni porast oziroma 4,2%-realni porast. V prvem polletju 2001 se je bilančna vsota večine bank nominalno povečala, realno upadanje obsega poslovanja pa sta zabeležili dve banki (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001, julij 2001).

V zadnjih letih so tržni deleži največjih bank, merjeni z nekonsolidiranimi bilančnimi vsotami (tabela 2), stabilni. Značilna je tudi koncentracija bank. Največja banka ima skoraj 29% tržni delež, celotna skupina NLB d.d. skupaj z Banko Celje d.d. ima tržni delež višji od 45%. Tržni delež treh največjih bank se že od leta 1994 giblje med 51 % in 53 % bilančne vsote vseh bank, za pet največjih bank med 62 % in 63% in za prvih sedem bank med 71% in 73 % (Letno poročilo Banke Slovenije, 1999 in 2000).

¹ Bilančna vsota je znesek vseh aktivnih in pasivnih bilančnih postavk.

Tabela 2: Bilančne vsote in tržni deleži sedmih največjih slovenskih bank 31.12.1999, 31.12.2000 in 31.12.2001

Banka	Bilančna vsota v mio SIT			Tržni delež v %		
	31.12.1999	31.12.2000	31.12.2002*	31.12.1999	31.12.2000	31.12.2002*
NLB	752.343	904.757	1.377.870	28,0	28,5	34,6
NKBM	321.813	368.109	466.181	12,0	11,6	11,7
SKB banka	307.637	323.353	409.019	11,5	10,2	10,3
Banka Koper	167.905	198.310	244.767	6,3	6,2	6,1
Banka Celje	155.712	188.133	227.169	5,8	5,9	5,7
Abanka	149.304	185.182	255.070	5,6	5,8	6,4
Gorenjska banka	130.310	159.137	207.328	4,9	5,0	5,2
Skupaj največjih 7 bank	1.985.022	2.326.982	3.187.404	73,9	73,2	80,0
Vse banke skupaj	2.687.600	3.178.721	3.986.003	100,0	100,0	100,0

*nerevidirani podatki

Vir: Letno poročilo BS 2000; Delo 23.1.2002.

Lastniška sestava slovenskega bančnega sektorja se je spremenila spomladi 2001, ko je SKB banko d.d. prevzela francoska Societe Generale (pridobila je več kot 96% kontrolni delež). Tržni delež bank v večinski tuji lasti, merjen z nekonsolidirano bilančno vsoto, se je tako povečal na skoraj 16%. V začetku leta 2002 je spet prišlo do spremembe, in sicer je večinska lastnica Banke Koper d.d. postala italijanska bančna skupina Sanpaolo IMI (pridobila je 62,1% vseh delnic), Krekovo banko pa je prevzela avstrijska bančna skupina Reiffeisen Zentralbank (pridobila je 75,83% vseh delnic). V prihodnje je pričakovati višanje tržnega deleža tujih lastnikov v slovenskih bankah.

1.3.2. Dobički slovenskih bank

Uspešnost slovenskega bančnega sistema se v zadnjih letih postopoma povečuje, vendar pa strokovnjaki menijo, da tudi na račun revalorizacijskega izida. V letu 2000 je rezultat poslovanja slovenskih bank 32,5 milijarde tolarjev dobička pred obdavčitvijo, od tega je znašal pozitiven saldo revalorizacijskega izida 38,6 milijarde tolarjev in je v primerjavi s preteklim letom nominalno večji za 54%, realno pa za 41,5% (Letno poročilo Banke Slovenije, 2000)

Dobiček pred obdavčitvijo slovenskih bank je v prvem polletju 2001 zanašal 19.262 milijonov tolarjev, od tega saldo revalorizacijskega izida 16.798 milijonov tolarjev. Dobiček je tako realno višji za 5,7% oziroma 2.596 milijona tolarjev (kot v enakem obdobju leta 2000).

Zaslужek iz neto obresti se je v letu 1999 realno znižal za 2,7%, v letu 2000 pa dosegel 19,5-odstotno realno rast in znašal 123,3 milijarde tolarjev. Neto provizije v višini 37,9 milijarde tolarjev so v letu 2000 ostale nominalno enake kot leto prej (12,3%), zaradi višje rasti cen življenjskih potrebščin pa so realno nekoliko nižje (3,1%). Neto finančni posli (dobiček, zmanjšan za izgubo od finančnih poslov, in prihodki od vrednostnih papirjev) so v letu 2000 znašali 13,4 milijarde tolarjev in bili realno za 28,5% višji kot v letu 1999. Na njihovo rast so vplivali višji prihodki iz kapitalskih naložb bank in prihodki iz kupoprodaje deviz.

1.3.3. Kazalci učinkovitosti poslovanja bank

Uspešnost poslovanja bank merimo z različnimi kazalci učinkovitosti. V tabeli 3 so prikazani kazalci učinkovitosti poslovanja, ki jih objavlja Banka Slovenije v svojih letnih poročilih. Osnovni cilj poslovanja bank je maksimiranje tržne vrednosti enote lastniškega kapitala, zato je s teoretičnega vidika najprimernejši kazalec uspešnega poslovanja banke cena delnice, ki je na eni strani odvisna od pričakovane donosnosti, po drugi pa od velikosti tveganja. Banke želijo dosegati čimbolj optimalno razmerje med donosom in tveganjem, to je takšno strukturo svojih naložb, ki bo prinašala najvišjo možno donosnost pri določeni stopnji tveganja. Ker pa večina delnic bank ni predmet trgovanja na mednarodnih in domačih trgih, njihova tržna vrednost delnic ni znana, zato namesto nje opazujemo druge kazalce učinkovitosti.

Najpomembnejši kazalec je donos lastniškega kapitala (ROE), s katerim merimo donosnost banke z vidika njenih lastnikov, izračunamo pa ga kot razmerje med čistim dobičkom in povprečno knjižno vrednostjo lastniškega kapitala. V letu 1999 je ROE za slovenske banke padel za 3,5 odstotne točke glede na leto poprej, v letu 2000 pa je zrasel nazaj na raven iz leta 1998, in sicer je znašal 11,3% (Letno poročilo Banke Slovenije, 1999 in 2000). Nizka vrednost ROE v letu 1999 je lahko posledica nizke neto marže zaradi nepravilno postavljene cene storitev ali previsokih stroškov, slabe izkoriščenosti sredstev zaradi nepravilne sestave bančnih naložb ali prenizkega finančnega vzvoda.

Donos na povprečno aktivo (ROA), ki izraža sposobnost managementa, da izkoristi finančne in druge vire banke za doseganje dobička, izračunamo kot razmerje med čistim dobičkom in povprečno bilančno vsoto. Donos na povprečno aktivo je v letu 1999 v primerjavi z letom 1998 padel za 0,4 odstotne točke zaradi oblikovanih dodatnih velikih rezervacij pri eni večjih bank, leto kasneje pa je zrasel za 0,3 odstotne točke na 1,1% (Letno poročilo Banke Slovenije, 2000).

V prvi polovici leta 2001 vrednost kazalcev ROE in ROA ne odstopa od vrednosti v primerljivem obdobju leta 2000 in znaša 12,5% oziroma 1,2%.

Tabela 3: Nekateri kazalci učinkovitosti poslovanja slovenskih bank na dan 31.12.1998, 31.12.1999 31.12.2000 in 31.12.2001 (v %)

	31.12.1998	31.12.1999	31.12.2000	1.-6.2001
Donos na povprečno aktiv (ROA)	1,2	0,8	1,1	1,2
Donos na povprečni kapital (ROE)	11,3	7,8	11,3	12,5
Neto obrestna marža	4,5	4,0	4,5	4,1
Stroški dela / povprečna aktiva	1,8	1,7	1,7	1,6
Drugi stroški poslovanja / Povprečna aktiva	1,8	1,7	1,7	1,7

Vir: Letno poročilo BS 2000; Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001.

Neto obrestno maržo izračunamo kot razmerje med neto obrestmi (razlika med realnimi in revalorizacijskimi obrestnimi prihodki in odhodki) ter povprečno bruto obrestonosno aktivo (Letno poročilo Banke Slovenije, 2000). Po letu 1997 se je zniževala in leta 1998 dosegla 4,5%, v letu 1999 pa se je zmanjšala še za pol odstotne točke na 4,0%. Med bankami se neto obrestna marža razlikuje, v letu 2000 se je gibala v razponu med 2,2% in 7,9%, v povprečju pa znašala 4,5%.

Uspešnost slovenskih bank z vidika "corporate governance" v letu 2000 je analiziral Štiblar (2001). 16 domačih privatnih bank je po deležu aktive predstavljalo 16% trga, 3 državne banke (NLB, NKBM in Poštna banka) 42%, 5 tujih bank (BA-CA, Societe Generale, Hypo A-A, SKB in Volksbank) pa 16% trga. Analiza uspešnosti slovenskih bank po omenjenih skupinah je pokazala, da je dobičkonosnost bank najmanjša v tujih bankah (0,7 milijard SIT) ter največja v domačih privatnih bankah (16,5 milijard SIT). Nizka profitnost tujih bank lahko kaže na slabosti upravljanja, lahko pa gre za prelivanje dobičkov preko transfernih cen v tujino, da ne bi plačevali davka nanje. Na majhen dobiček so tuje banke plačale tudi malo davka (391 milijard SIT) v primerjavi z domačimi privatnimi bankami (4600 milijard SIT). Naslednja kritična značilnost tujih bank so zelo majhne rezervacije za dane kredite, v tem pogledu Štiblar ugotavlja, da gre verjetno za uporabo milejših standardov tveganosti, kot jih slovenskim bankam predpisuje Banka Slovenije. Donosi na kapital in zaposlenega so največji v državnih bankah, na aktivo pa v domačih zasebnih bankah, v tujih pa je oboje pod mednarodnimi standardi. Realizirane obrestne marže so največje pri državnih, najmanjše pa pri tujih bankah.

Tabela 4: Kazalci uspešnosti skupin zasebnih, državnih in tujih bank v Sloveniji za leto 2000
(tehtana povprečja za skupine)

	Privatne	Državne	Tuje	Skupaj
Aktiva (v mrd SIT)	1360	1345	478	3183
Delež	42%	42%	16%	100%
Kapital celoten (mrd SIT)	156	4555	1511	10982
Dobiček pred davkom (mrd SIT)	16,5	15,4	0,7	32,6
Dobiček po davku (mrd SIT)	11,9	7,7	0,3	19,9
Rezervacije (mrd SIT)	24,3	35,8	5,4	65,5
CAR (kapitalska ustreznost)	16,9%	10,1%	17,8%	12,6%
ROA (donos/aktivo)	1,2%	1,14%	0,1%	1,0%
ROEb (donos/kapital pred davki)	10,6%	13,8%	14,1%	10,3%
ROEn (donos/kapital po davkih)	7,6%	6,9%	7,0%	6,3%
Obrestna marža	4,1%	5,16%	3,7%	4,5%
Stroški na aktivo	2,7%	2,7%	2,6%	2,7%

Vir: Štiblar, 2001, str. 37-39.

1.4. Ekonomije obsega in učinkovitost slovenskih bank

Ekonomije obsega v slovenskem bančništvu so zanimiva tema, saj so bilančne vsote slovenskih bank v primerjavi z bilančnimi vsotami tujih bank zelo skromne. Na primer, NLB d.d. kot največja slovenska banka je po velikosti bilančne vsote 230. v Evropi, NKBM d.d. pa med 300 največjimi evropskimi bankami ni najti (Top 300 Europeans, 2001, str. 116-129).

Slovenski bančni prostor je v primerjavi z bančnimi sektorji drugih držav zelo majhen. Če upoštevamo, da je optimalni obseg banke za vse banke enak in naj bi trenutno znašal okrog 10 milijard USD bilančne vsote, obstajajo pri slovenskih bankah veliki potencialni prihranki obsega. Aktiva NLB je kar 2,5-krat manjša od optimalne. To pomeni, da morajo imeti manjše države večjo koncentracijo v tržnih deležih bank (Štiblar 1999, str. 30).

Učinkovitost poslovanja bank je aktualna tema, saj lahko banke ravno z izboljševanjem učinkovitosti povečajo svoje konkurenčne prednosti. V teoriji je zaslediti več različnih kazalnikov merjenja učinkovitosti. Tudi pojem učinkovitost je različno definiran.

Ekonomsko učinkovitost sestavljata tehnična učinkovitost, ki izraža sposobnost podjetja, da ustvari največji možni proizvod iz danih vložkov, in alokacijska učinkovitost, ki izraža sposobnost podjetja, da uporablja vložke v optimalnih razmerjih glede na njihove cene.

Pfajfar in Borak (Borak, 1998, str. 7) sta ocenjevala učinkovitost slovenskih bank in sicer sta merila X-učinkovitost, ki je razlika med dejanskimi in najnižjimi stroški ter predstavlja sposobnost managementa, da nadzira in obvladuje stroške. Njuni rezultati za naši državni banki kažejo, da še imata rezerve na področju učinkovitosti. Stroški dela v slovenskih bankah so precej visoki (pri velikih bankah je vzrok prezaposlenost, pri manjših pa previsoke plače).

Košak (2001, str. 91) je ugotavljal stroškovno učinkovitost slovenskih bank z vidika izkoriščanja ekonomij obsega (economies of scale) in z vidika izkoriščanja ekonomij povezanosti (economies of scope) v obdobju 1994 – 1998.

Če opazujemo ekonomije obsega s stroškovnega vidika, se njihovo pojavljanje kaže kot zniževanje povprečnih stroškov ob povečanju obsega proizvodnje in ostalih nespremenjenih pogojih. Glavni razlog za zniževanje povprečnih stroškov zaradi povečanega obsega bančnega poslovanja je sposobnost večjih bank za uspešno izrabo sodobnih informacijskih tehnologij, torej procesiranje večjega števila informacij, sočasno podpiranje večjega števila storitev in servisiranje večjega števila komitentov. V vzorec zajete banke (28 bank) so bile razdeljene v 3 velikostne skupine glede na bilančno vsoto.

Kazalnik ekonomij obsega (RSCE) meri odstotno spremembo stroškov poslovanja, ki je posledica enoodstotne spremembe vseh produktov, vključenih v stroškovno funkcijo, ob konstantni strukturi produktov. Vrednost $RSCE < 1$ kaže na obstoj neizkoriščenih ekonomij obsega, vrednost $RSCE > 1$ pa na pojavljanje disekonomij obsega. Izračunane vrednosti kazalnika RSCE za celoten bančni sektor so bile statistično manjše od 1, torej povprečna slovenska banka ne uspe v celoti izkoristiti učinkov ekonomij obsega. Za majhne banke so vrednosti kazalnika RSCE prav tako statistično značilno manjše od 1, za skupino srednje velikih bank vrednosti kazalnika RSCE niso bile statistično značilno različne od vrednosti 1, za velike banke pa so vrednosti kazalnika RSCE statistično značilno večje od 1, to pomeni, da naj bi te banke v povprečju že poslovale v obsegu, ko vsako povečevanje obsega poslovanja povzroči več kot proporcionalno povečanje stroškov poslovanja. Ti rezultat so presenetljivi, saj so največje slovenske banke v svetovnem merilo majhne in bi pričakovali neizkoriščenost učinkov ekonomij obsega. Rezultati torej kažejo, da slovenskim bankam v povprečju ni uspelo v celoti izkoristiti ugodnih stroškovnih učinkov ekonomij obsega in bi bilo smiselno, da v povprečju povečajo obseg svojega poslovanja ter tako dosežejo znižanje stroškov na enoto poslovanja.

Pojem ekonomije povezanosti pomeni, da proizvodnja določene kombinacije proizvodov prinaša stroškovne prihranke zaradi sinergičnih učinkov pri proizvodnji izbrane kombinacije proizvodov. Vrednost kazalnika ekonomij povezanosti je statistično značilno večji od nič ($SCOPE > 0$), ko banki ne uspe izkoriščati ugodnih stroškovnih učinkov, ki izhajajo iz ekonomij povezanosti in manjši od nič ($SCOPE < 0$), ko banka ima stroškovne prihranke zaradi izkoriščanja ekonomij povezanosti. Merjenje ekonomij povezanosti je pokazalo, da so slovenske banke tako v povprečju kot po posameznih velikostnih skupinah uspele dosegati stroškovne prihranke, ki izhajajo iz ekonomij povezanosti in da so bili stroškovni prihranki večji ob vključitvi večjega števila produktov.

2. PRIVATIZACIJA BANK

Pri privatizaciji gre za proces prenosa lastništva s strani države na nedržavne fizične ali pravne osebe.

2.1. Razlogi

Delovanje finančnega sistema v veliki meri pogojuje uspešnost posameznega gospodarstva. Finančni sektor igra namreč dve zelo pomembni vlogi (Prohaska, str. 10):

- Alokacijska funkcija: Finančni sistem posreduje finančna sredstva od suficitnih k deficitnim ekonomskim celicam oziroma omogoča razdelitev dohodka v času in razdelitev sredstev med različnimi projekti, ki si med seboj konkurirajo.
- Funkcija transformacije: Finančni sistem ustvarja nove finančne instrumente, ki omogočajo bolj sofisticirane in učinkovite načine plačil ter investicijskih odločitev.

Izkušnje dokazujejo, da je razvoj finančnih institucij hitrejši in učinkovitejši, ko so le – te prepuščene privatnemu sektorju. Privatno lastništvo vodi k učinkoviti specializaciji med različnimi institucijami. Profitni motiv žene podjetnika, da se bo specializiral na tistem področju, kjer bo lahko najučinkoviteje izrabil svoje konkurenčne prednosti.

Zagovorniki privatizacije trdijo, da privatizacija zagotavlja prihranek državni blagajni ter povečuje produktivnost v javnem sektorju. Nasprotniki pa vztrajajo, da privatizacija pomeni bistven odmik na slabše v kvaliteti, učinkovitosti, fleksibilnosti in integriteti državne banke ali podjetja.

Temeljni razlogi za privatizacijo bank so skoraj vedno politični in ekonomski. Razlogov oziroma namenov privatizacije je ponavadi več in med seboj niso vedno konsistentni oziroma jih je nemogoče zasledovati ob istem času. OECD deli privatizacijske cilje na pet glavnih kategorij: sistemski, makroekonomski, sektorski (mikroekonomski), politični in socialni (Narat 1996, str. 13).

- **Sistemski** so pomembni predvsem za države na prehodu. Privatizacija je nujna za razvoj pravega trga. S prenosom državne lastnine na privatne subjekte dosežemo večjo stopnjo konkurence, promoviranje podjetništva, vzpodbujanje inovativnosti v proizvodnji in upravljanju, itd. Prenos podjetij in bank v javni oziroma državni lasti v privatne roke je glavni način za razvoj pravega trga v relativno kratkem času.
- Z zasledovanjem **makroekonomskih** ciljev rešujemo probleme, kot so deficit tekočega dela plačilne bilance, deficit javnega sektorja, inflacija, ipd. Prodaja javnih podjetij in državnega premoženja omogoči vladi, da zmanjša presežne likvidnosti v podjetjih in gospodinjstvih, ki so rezultat napačne ekonomske politike v preteklosti. Prav tako se na ta način zmanjša črpanje državnega proračuna za subvencioniranje problematičnih podjetij in bank. V primeru privatizacije dobičkonosne banke ima privatizacija le – te sicer tudi negativne učinke, npr. izguba proračunskih prihodkov. Vendar se ta potencialna "izguba" lahko nadomesti z uvedbo dobro uravnoteženega sistema obdavčenja dobičkov.
- **Sektorski** cilji so ožje usmerjeni, vendar pa so njihovi učinki prav tako daljnosežni. Privatizacija lahko vodi v bolj učinkovito izrabo delovne sile, v likvidacijo neuspešnih podjetij oziroma v realokacijo njihovega premoženja, lahko predstavlja instrument za mobilizacijo kapitala in delovne sile glede na zahteve trga. Novi lastniki lahko postanejo tujci, kar pomeni relativno lahko pot do določenih tujih znanj, do tujega kapitala in lažji dostop do tujih trgov. S prodajo lastniških pravic tujcem lahko država zmanjša svoj zunanji dolg, oziroma lahko direktno zamenja (swap) domačo lastnino za tuji dolg. V obeh primerih bi bili sektorski cilji v skladu z makroekonomskimi, saj bi vodili k izboljšanju plačilno bilančnega položaja.
- **Politični** cilji so najpomembnejši za države na prehodu, saj proces privatizacije pomeni popolno ali pa delno prenehanje državne intervencije in vmešavanja v vodenje bank. Politične stranke lahko na ta način v celoti ali pa delno izgubijo aktivno podporo (tudi finančno), ki jo nudijo državne banke. Državne banke to počno zaradi politične podpore ali pa ugodnosti, ki jih dobijo v zameno (na račun ostalega gospodarstva). Privatizacija pomeni tudi ukinjanje odvečne državne birokracije, vodi v nastanek novega razreda

lastnikov. Privatizacija je lahko tudi rezultat denacionalizacije premoženja, ki je bilo nacionalizirano v preteklosti.

- S **socialnega** stališča je privatizacija lahko jasen signal ljudem in gospodarstvu, da odslej nagrade ne bodo več samoumevne, ampak priborjene na trgu. Za države na prehodu to pomeni konec socialistične "uravnilovke" dohodkov in konec zagotovljenih delovnih mest. Posledica je sprememba v distribuciji dohodkov.

Drugi avtorji klasificirajo razloge drugače (Narat, 1996, str. 15). Npr. UNPD (Program razvoja združenih narodov) govori o naslednjih razlogih:

- zmanjševanje direktne državne iniciative v ekonomskih aktivnostih;
- zmanjševanje njenega administrativnega bremena;
- zmanjševanje proračunskih izdatkov, ki izhajajo iz subvencij in ostalih kapitalskih zahtev;
- krepitev konkurence in izboljšanje učinkovitosti delovanja banke (podjetja);
- promoviranje razpršene lastniške strukture;
- pospeševanje rasti trga kapitala;
- rast prihodkov za državo blagajno;
- minimizacija vpletenosti državne birokracije v delovanje banke (podjetja).

Bishop, Kay in Mayer (1994, str. 7) govorijo o treh sklopih razlogov:

- financiranje: privatizacija velikih institucij (banke) prenese v državno blagajno veliko denarja;
- informacije: privatizacija naj bi omogočila večjo transparentnost;
- nadzor: privatizacija pomeni konec vmešavanja države v poslovanje.

Unal in Navarro (1997, str. 5) sta opredelila naslednje cilje bančne privatizacije:

- bolj učinkovit in konkurenčen finančni sistem;
- bolj diverzificirana lastniška struktura bank oziroma manjša lastniška koncentracija;
- zagotovitev višjih standardov glede etike in konkurence bančnega managementa ter izboljšanje bančne kapitalizacije;
- domač nadzor bank, ne da bi izključili udeležbo tujcev;
- Promoviranje decentralizacije in regionalna udeležba v bankah;
- Na podlagi homogenih in objektivnih kriterijev doseči pošteno ceno bank;
- Uravnovešen finančni sistem;
- Spodbuda razvoju finančne in bančne prakse.

Bonin, Wachtel (1996, str. 1-2) navajata naslednje razloge v prid privatizaciji:

- upravljanje / vodenje bank neodvisno od države;
- management, ki ni povezan z državo in ne deluje na podlagi bilateralnih dogovorov z vlado;
- finančno neodvisne banke, ki so solventne in likvidne;
- hitrejši razvoj institucionalne infrastrukture;
- konkurenčen in učinkovit bančni sektor (dokapitalizacija domačih bank in spodbujanje tuje konkurence).

Lachowski (1997, str. 13) pa med razlogi omenja:

- boljšo "corporate governance" in vzporedno večjo učinkovitost bank;
- manj vmešavanja državne administracije v poslovanje bank;
- večjo kakovost in obseg bančnih storitev ter višji standardi pri obravnavanju komitentov v konkurenčnem okolju;
- večjo produktivnost, nove tehnologije, inovativni management, nove organizacijske tehnike, razvoj človeških virov in posledično manjši stroški finančnega posredništva;
- pospešen razvoj trga kapitala;
- institucionalne spremembe, ko omogočijo razvoj bančnega sektorja, ki je konkurenčen razvitim tržnim bančnim sistemom.

2.2. Pogoji

Za privatizacijo bančnega sistema in njegovo uspešno delovanje morajo biti izpolnjeni določeni pogoji:

- zakonska podlaga, ki ščiti kreditodajalce,
- prosta določitev višine obrestnih mer,
- omogočen mora biti prost vstop v bančni sektor,
- prosto oblikovanje bančnih portfeljev.

Pomembno je, da vlada objavi smernice svoje privatizacijske politike, še preden stori prve korake pri privatizaciji bank. Izdelati mora študijo, s katero ugotovi učinke privatizacije ter določi strategijo in cilje privatizacije ter vse ekonomske, finančne, socialne in politične vidike privatizacije. Le enotna in strokovno podkovana vlada lahko izdela ter izpelje uspešen program privatizacije. Pri tem igra vlogo tudi vladna izjava o privatizacijski politiki, ki nastane v obliki posebnega vladnega poročila ali pa je predstavljena v obliki javnega govora finančnega ministra. Takšna izjava je pomemben del popolne vladne študije o privatizaciji bank. Združeni narodi (UNPD) priporočajo naslednjo sestavo vladne izjave:

Vladna izjava o privatizaciji:

1. Kratak oris bančnega sektorja in njegove učinkovitosti
2. Namen privatizacije
3. Privatizacijske opcije
4. Kriteriji za izbiro kandidatov za privatizacijo
5. Makro učinki:
 - na razdelitev
 - za državno blagajno
 - usklajenost z nacionalno razvojno strategijo
 - odnos do administrativnih reform, liberalizacije in deregulacije
6. Učinkovitost privatnega sektorja
7. Ustanovitev vladnega privatizacijskega svetovalnega telesa
8. Zagotovitev tehničnih resursov
9. Publiciteta privatizacijskih odločitev in tehnik za njihovo izvedbo

Vir: Narat, 1996, str. 23.

2.3. Metode (tehnike)

Načine privatizacije lahko razdelimo v dve večji skupini, odplačne in neodplačne načine. V okviru odplačnih načinov privatizacije ločimo več metod (Narat, 1996, str.27):

- javni razpis prodaje delnic (Public Offering of Shares);
- privatna prodaja delnic (Private Sale of Shares);
- nova privatna investicija v obstoječe državno podjetje (New Private Investment in State Owned Enterprise).

Neodplačne ali razdelitvene oblike privatizacije so primerne za že sanirane banke, ki poslujejo samostojno ter so solventne in likvidne; tu gre za neposredno ali posredno razdelitev.

Privatizacijske metode se lahko opravijo v različnem obsegu:

- popolna (Full): gre za enkratno operacijo (at one Stretch) ali pa postopna (in Stages), in
- delna (Partial) privatizacija: gre za opcijo vladnega večinskega (Government Majority) ali pa manjšinskega (Government Minority) deleža.

2.3.1. Javna ponudba bančnih delnic

Država na javnem razpisu ponudi vse ali pa večji delež delnic banke, ki je povsem ali delno v njeni lasti. V praksi je takšen postopek zelo podoben primarni izdaji: potrebno je pripraviti prospekt, običajna je tudi pomoč investicijske banke (pri večjih ponudbah nastopa sindikat investicijskih bank). Da je javna ponudba uspešna, morajo biti prej izpolnjeni naslednji pogoji:

- Ponujene morajo biti delnice banke, ki bo dobičkonosna (če to že ni). Ponavadi morajo biti banke najprej sanirane, preden se njihove delnice lahko ponudijo.
- Potencialni investitorji morajo dobiti možnost vpogleda v vse finančne in druge izkaze banke, preden se odločijo za morebitno sodelovanje pri javni ponudbi.
- Trg, na katerem bo potekala javna ponudba, mora biti likviden.
- Obstajati mora relativno dobro razvit sekundarni trg kapitala.

Prednosti javne ponudbe so:

- veliko potencialnih lastnikov, saj lahko vsakdo sodeluje pri nakupu bančnih delnic;
- državi omogoči, da cilja na širši krog potencialnih investitorjev, zato so potencialna sredstva za nakup delnic bank praviloma večja kot pri privatni prodaji;
- javnost in transparentnost.

Postopek

Javna ponudba se lahko izpelje v obliki licitacije (Tender Offer) ali pa se določi fiksna cena deleža delnic.

Opcije

Lahko gre za domačo ali pa za mednarodno javno ponudbo. Pogosto se države odločijo za zakonsko omejitev deleža posameznega investitorja, glede na to ali gre za fizično, pravno osebo ali tujca. Možno je tudi, da se zaposlenim ponudi odkup delnic pod ugodnejšimi pogoji, kot veljajo za druge kupce. Vlada se lahko tudi odloči, da bo določen delež banke prodala skupini "trdih" (Hard-core) investitorjev, ki jo lahko sestavljajo domače ali tuje institucije, ki se zavežejo, da svojega deleža določen čas ne bodo prodale.

Značilnosti

Javna ponudba ponavadi pomeni precejšnje prihodke za državni proračun in je tipična metoda za privatizacijo velikih bank. Omogoča tudi največjo diverzifikacijo lastništva.

2.3.2. Privatna prodaja delnic

Za to metodo je značilen ozek krog potencialnih investitorjev. Država v celoti ali pa delno proda svoje premoženje vnaprej znanim kupcem. Lahko se izvede pred ali pa sočasno z javno ponudbo. Primerna je zlasti, ko:

- je banka potrebna tehnološke sanacije;
- želi vlada od prodaje iztržiti kar največ;
- vlada uvidi, da je stabilnost upravljalne strukture ključnega pomena za uspešen transfer banke v privatni sektor. Gre za možnost zamenjave vodstvenega kadra. Ko vlada določi pogoje sodelovanja v privatni prodaji, s tem določi tudi bodoče delničarje. Pri javni prodaji te možnosti nima;
- sta borza in domači kapitalski trg premalo razvita, da bi zagotavljala uspešen potek javne ponudbe;

Postopek

Postopek privatne prodaje je možno izvesti na več načinov, običajno pa gre za:

- neposredna pogajanja (Direct Negotiations) z ad-hoc postopki za identifikacijo primernih kupcev; ali pa
- potencialni kupci izkažejo svoje povpraševanje, s tem da se vlada odloči za predhodno selekcijo vseh zainteresiranih investitorjev (Bidding with prequalification of Bidders).

Kupec banke je največkrat banka ali pa druga finančna institucija, ki želi doseči večjo diverzifikacijo, večji tržni delež, ipd. Države določijo postopke ali smernice, po katerih poteka določitev cene, izbira kupcev itd., saj je v interesu vseh, da prodaja poteka korektno, še posebej, ker celoten postopek ni toliko transparenten kot je pri javni prodaji.

Opcije

Tudi privatna prodaja se lahko izpelje ali znotraj državnih meja, ali pa se investitorje najde v tujini. Država pogosto določi omejitve glede količine delnic, ki jih lahko kupi posamezen investitor ali tujci.

Značilnosti

Predvsem je značilno, da se celoten postopek odvija v relativno ozkem krogu med državo in izbranimi potencialnimi investitorji.

2.3.3. Nove privatne investicije v državno banko

Ta metoda je zanimiva predvsem za nezadostno kapitalizirane banke. Država omogoči privatnim investitorjem lastninske vloške v banko, ki jo želi kapitalsko okrepiti in s tem se relativno zmanjša svoj delež v banki. Rezultat je banka z mešanimi lastniškimi deleži, čeprav je država še vedno lastnik istega števila delnic.

Postopek

Novi lastniki prispevajo potreben kapital za dokapitalizacijo banke.

Opcije

- javna ponudba za vpis dodatne količine delnic;
- privatna ponudba določeni skupini investitorjev;
- ponudba z različnimi razredi delnic;
- privatizacija banke s kombinacijo več metod, npr. kombinacija privatne prodaje rednih delnic z javno ponudbo prednostnih delnic.

Značilnosti

Osnovna značilnost te metode je, da ne prispeva nič v državni proračun. Država še vedno ostane lastnik istega števila delnic, zmanjša se le njen relativni delež v banki. Nov kapital se lahko porabi za sanacijo obstoječega stanja in ravno zato je ta metoda primerna predvsem za nezadostno kapitalizirane banke.

2.3.4. Neodplačne oblike privatizacije bank

Gre za načine privatizacije državnega premoženja, ki so se nastali s pojavom držav na prehodu. Imenujejo jih tudi masovna privatizacija, privatizacija z voucherji, itd. Ločimo naslednje kategorije:

- privatizacije na osnovi distribucije sredstev (Assets) neposredno, kjer npr. vsi državljani prejmejo proporcionalni lastninski delež;
- posredne privatizacije, kjer finančni posredniki (investicijski, vzajemni in pokojninski skladi) izvedejo distribucijo delnic državljanom.

Postopek

Masovna privatizacija temelji na neodplačni razdelitvi voucherjev ali certifikatov, ki dajejo vsakemu državljanu pravico do deleža državnih sredstev. Oblike:

- kompenzacijski voucher,
- lastniški certifikat,
- privatizacijski ček,
- investicijski voucher ali pa ček,
- certifikat investicijskega fonda.

Opcije

Možna je direktna (neposredna) ali pa indirektna (posredna) oblika razdelitve:

Neposredne oblike:

- razdelitev sredstev zgolj zaposlenim,
- razdelitev sredstev vsem državljanom.

Posredne oblike:

- sredstva so razdeljena preko različnih posrednikov (največkrat skladov),
- sredstva so lahko dana brezplačno, lahko se zanje plača določen znesek. Lahko so dana na kredit, in so lahko prenosljiva ali pa ne.

Značilnosti

Te metode naj bi bile relativno hitre in zelo transparentne, kar pa vseeno ni zagotovilo, da ne pride do korupcije in raznih nepravilnosti. Prav tako nič ne prispevajo v državni proračun. Primerne so za privatizacijo že saniranih bank, ki lahko poslujejo samostojno in učinkovito.

3. PRIVATIZACIJA BANK V SVETU

Do začetka 80-ih let je večina držav v razvoju gledala na državne banke samoumevne. Bančništvo je bilo skupaj z še nekaterimi drugimi panogami preveč pomembno, da bi bilo prepuščeno privatnemu sektorju.

Glavni razlog za privatizacijo komercialnih bank je bila njihova neuspešnost ter pogosta in za državo draga jamstva, ki so bila posledica neustreznega vodstva. Drugi razlog je bilo splošno prepričanje, da državno lastništvo zavira razvoj finančnega sektorja. Posojila bank so bila sicer pod strogim nadzorom, toda bančni managerji pogosto niso vedeli, komu točno

so odgovorni: centralni banki, ministrom, državnim ali lokalnim vladam. Podjetja so bila pri izposojanju pogosto deležna posebnih privilegijev. Sistemi državnih komercialnih bank so bili šibki in ranljivi, večina jih je konec 80-ih let zašla v bančne krize. Veliko držav se je odločilo izboljšati svoj bančni sistem; uvedli so reforme, reorganizirali management, spremenili zakonodajo in privatizirali banke. Te spremembe so se dogajale tako v razvitih kot manj razvitih državah, nam bližje in aktualnejše so verjetno tranzicijske države, kjer je bilo v tem obdobju opaziti privatizacijski trend skoraj v vseh gospodarskih panogah.

V raziskavi, opravljeni na vzorcu več kot 200 privatiziranih in državnih podjetij na Češkem, Madžarskem in Poljskem, so avtorji (Frydman et al, 1999) ugotavljali vpliv privatnega lastništva na uspešnost podjetij, torej uspešnost privatizacije. Ugotavljali so razlike v kazalcih uspešnosti (prihodek od prodaje, zaposlovanje, delovna učinkovitost, stroški materiala in dela) po skupinah podjetij po tipu največjega delničarja (delavci, managerji, privatizacijski skladi, tuji investitorji), glede na to, ali gre za podjetje z zunanjimi ali notranjimi lastniki, ter analizirali vpliv privatizacije na vsa podjetja skupaj.

Ugotovili so, da je privatizacija v splošnem učinkovita v smislu povečevanja dobičkov in produktivnosti podjetij, kjer so največji delničarji zunanji lastniki, ni pa pomembnejših učinkov na uspešnost podjetij v lasti notranjih lastnikov, torej delavcev in managerjev. Čeprav so rezultati v določenih pogledih specifični za okolje osrednje Evrope, kažejo, da različni tipi lastnikov različno vplivajo na uspešnost podjetij. Politiki postkomunističnih držav so se pogosto "bali", da bo privatizacija povzročila večjo brezposelnost, rezultati te študije pa so nasprotno pokazali, da se je zaposlenost celo povečala in to ne na račun manjše delovne produktivnosti ali naraščajočih stroškov na enoto proizvoda. Privatizacija je torej v splošnem učinkovita in je pozitivno vplivala na vse opazovane kazalce uspešnosti podjetij, nekatere razlike pa so se pokazale pri opazovanju podjetij po provenienci lastnikov. Tako se uspešnost podjetij v večinski lasti zaposlenih ali managerjev ni bistveno spremenila, kot če bi ostala v lasti države, razen z vidika zaposlenosti. Po drugi strani so ugotovili, da privatizacija doda več kot 18 odstotnih točk k letni stopnji rasti prihodka privatiziranega podjetja, ki je ostalo v domači zasebni lasti, ter več kot 16 odstotnih točk k rasti produktivnosti. Pri podjetjih s tujim investitorjem je letna stopnja rasti prihodka le teh po privatizaciji zrasla za več kot 20 odstotnih točk. Prihodek in produktivnost podjetij v lasti domačih finančnih institucij sta se povečala bolj kot pri podjetjih v lasti managerjev.

V tranzicijskih državah pogosto aktualna tema, ali privatizirati / prodati podjetje notranjim ali zunanjim lastnikom, poraja vprašanje, kateri od teh lastnikov se je izkazal za učinkovitejšega. Na splošno je bilo vsaj s političnega zornega kota lažje izvesti privatizacijske programe, kjer so lastniške pravice dobili notranji lastniki, torej zaposleni ali managerji. Glede na rezultate te študije pa lahko ugotovimo, da se uspešnost teh dveh

primerjanih skupin podjetij ne razlikuje preveč, razen z vidika zaposlovanja, kjer podjetja z notranjimi lastniki manj težijo k odpuščanju delavcev kot državna ali druga privatizirana podjetja. Med zunanje lastnike prištevamo tuje lastnike, domača nefinančna podjetja, domače finančne institucije ter individualne lastnike. Variabilnost uspešnosti med podjetji z zunanjimi lastniki je precej velika in verjetno odseva kompleksnost različnih tipov lastništva oziroma različnih pristopov vodenja, zato so avtorji analizirali uspešnost teh podjetij po provenienci lastnikov. Ugotovili so, da se razen pri zaposlovanju v podjetjih s tujimi lastniki in pri prihodkih podjetij z domačimi nefinančnimi lastniki, rezultati oziroma uspešnost vseh podjetij z zunanjimi lastniki v vzorcu statistično ne razlikujejo med seboj, ne glede na to, kateri kazalnik uspešnosti gledamo. Prisotnost tujih investitorjev pričakovano izboljšuje prihodek. Presenetljivo pa njihov vpliv ni bistveno večji od vpliva domačih zunanjih lastnikov, ne glede na njihove večje finančne vire, managerski know-how in podjetniške izkušnje. Razlog za to je mogoče v tem, da se morajo tuji investitorji najprej navaditi na tuje okolje, ali da zahteva prenos tehnološkega znanja (know-how) več časa, kot je znašal opazovalni čas te študije, ali pa da imajo domači lastniki lažji dostop do eksternega financiranja in znanja (know-how), kot je pogosto mnenje. Podjetja v tuji lasti so tudi presenetljivo "mehkejša" glede odpuščanja delavcev, kot razlog avtorji navajajo tezo, da si tuji lastniki verjetno lahko privoščijo dolgoročnejšo perspektivo in preprosto niso toliko agresivni pri odpuščanju kot "bolj lačni" domači lastniki. Možno je tudi, da se tujci obotavljajo odpuščati delavce v okolju, kjer si morajo zaupanje prebivalcev šele pridobiti, ali pa preprosto, ker so tako sklenili v nakupni pogodbi.

Analiza podjetij, katerih lastniki so privatizacijski skladi in domača nefinančna podjetja, je pokazala, da stopnja rasti podjetij v lasti slednjih ni le očitno manjša kot pri privatizacijskih skladih, ampak tudi ni očitno večja od stopnje lasti državnih podjetij ali podjetij z notranjimi lastniki.

Uspešnost podjetij v lasti velikih individualnih delničarjev se je prav tako izkazala za manjšo kot uspešnost podjetij z zunanjimi lastniki. V povprečju privatizacija / prodaja podjetja individualnemu lastniku poveča stopnjo rasti prihodka podjetja za več kot 7,5 odstotnih točk ter zmanjša stopnjo rasti stroškov za več kot 8 odstotnih točk, vendar noben od izračunanih koeficientov ni statistično značilen.

Analiza podjetij, ki so ostala v lasti države, je pokazala, da so ta podjetja primerljiva s privatiziranimi podjetji, oziroma je njihova uspešnost odvisna od identitete 2. največjega lastnika in je pravzaprav podobna podjetjem, kjer je ta delničar dominanten lastnik.

Privatizacija / prodaja podjetja zunanjim investitorjem doda v povprečju skoraj 10 odstotnih točk k letni stopnji rasti prihodka in okrog 9 odstotnih točk k stopnji rasti produktivnosti. Učinek privatizacije na prihodek in produktivnost podjetij z zunanjimi

lastniki ni bil le velik, ampak tudi hiter. Učinek na zaposlovanje je bil sicer negativen, toda majhen in statistično neznačilen. To je v nasprotju s sicer pogostim prepričanjem, da privatizacija brezposelnost povečuje.

Pri analizi vpliva privatizacije na stroške so ugotovili, da so ti učinki pri podjetjih z zunajimi lastniki statistično neznačilni, ne glede na tip zunanjega lastnika.

Tabela 5: Učinek privatizacije, izražen z odstotno spremembo v stopnji rasti opazovanega kazalca

	Prihodek		Zaposlitev		Produktivnost		Stroški/enoto prih.	
	Skupaj	Po skupinah lastnikov	Skupaj	Po skupinah lastnikov	Skupaj	Po skupinah lastnikov	Skupaj	Po skupinah lastnikov
Učinek privatizacije	7,26		3,34		4,29		-3,05	
Tuj investitor		12,17		8,40		6,57		-3,69
Domače privatno finančno podjetje		18,54		-0,31		16,37		-6,77
Privatno domače nefin. podjetje		-2,92		0,71		0,71		4,46
Domači individualni delničar		7,57		-1,87		3,66		-8,41
Država		9,85		-0,48		13,83		-6,71
Managerji		3,29		6,82		-7,15		2,55
Zaposleni		1,61		4,14		-3,41		3,33

Statistično značilni koeficienti so označeni krepko.

Vir: Frydman et al., 1999, str. 1164-1165.

3.1. Razvite države

Francija

V začetku 80-ih je bilo več pomembnih francoskih bank nacionaliziranih in vloga države v bančnem sektorju se je povečala. Ta trend pa se je obrnil med obema fazama privatizacije in sicer so se v okviru prve faze konec 80-ih privatizirale banke Societe Generale, Credit Commercial de France in Banque Indosuez. V okviru druge faze sta bili privatizirani še Banque Nationale de Paris leta 1993 in Credit Lyonnais leta 1999. Francoska vlada je pri privatizaciji bank preferirala predvsem domače investitorje. (Letna poročila Banque de France)

Italija

Kot začetek procesa privatizacije italijanskih bank štejemo leto 1985 in posredno privatizacijo Mediobance, toda šele po letu 1992 je bila privatiziranih večina državnih bank. Leta 1993 je bil prodan večinski delež banke Credito Italiano. Leta 1994 je sledila Banca Commerciale Italiana. Glavne bančne skupine so bile privatizirane v obliki javne ali privatne prodaje: San Paolo, Ambroveneto – Cariplo in Banca di Roma. Skupni tržni delež teh treh bank je znašal 20% celotnega trga. Pri teh privatizacijah so uporabljali različne modele delničarskih struktur, vključno s "stable shareholder" (San Paolo in Banca di Roma) in "noyau dur" (Cariplo-Amrovento). Leta 1997 je bila večina od 20 bančnih skupin privatnih (Masera, 1997).

Tudi za Italijo je značilno, da so novi lastniki privatiziranih bank postale predvsem italijanske institucije, vendar gre v teh primerih pogosto za dobrodelne sklade, ne pa za institucionalne investitorje. To je razlog za nizko dobičkonosnost italijanskih bank in nekateri skladi že razmišljajo o reorganizaciji bank.²

Avstrija

Med najbolj odmevnimi avstrijskimi primeri privatizacije je prodaja banke Creditanstalt. V virih je opisana kot verjetno najdaljša privatizacijska zgodba, saj je trajala več kot 6 let in je bila deležna več negativnih kritik (Aiginger, 1997).

Leta 1991 so se Avstrijci odločili prodati državni delež 2 velikih komercialnih bank: Creditanstalt-Bankverein in Österreichische Länderbank. Zadnje sta kupili Zentralsparkasse in Kommerzbank Wien in oblikovala se je največja avstrijska banka, Bank Austria. Pri prodaji Creditanstalt se je zapletlo, vzroki pa so bili različni, in sicer: prodaja tako velike banke sama po sebi, struktura vodilnih v d.d. v Avstriji, lastniška struktura, nadzor, vloga bank v njem in nasprotujoči si cilji privatizacije. Privatizacija banke Creditanstalt se je tako "vlekla" do januarja 1997, ko je bila za kupca izbrana Bank Austria. V celotnem obdobju se je za nakup pojavljalo več interesentov (domača in tuja finančna in nefinančna podjetja). Z nekaterimi se ni strinjala uprava banke, drugim ni bila naklonjena vlada, besedo pri izbiri pa so imeli tudi zaposleni in javnost. Med tremi nasprotujočimi si cilji privatizacije: prodati najboljšemu ponudniku, zbrati sredstva za rekonstruiranje bančnega sektorja in upoštevati nacionalni interes, je prevladal slednji. Obe državni banki sta ostali v večinski avstrijski lasti.

² The Economist: The Odd sort of ownership, 27.10.2001.

3.2. Države srednje in vzhodne Evrope

Madžarska

Madžarska je bila med prvimi od bivših socialističnih držav, ki je vzpostavila podoben bančni sistem, kot ga poznajo tržna gospodarstva (Kovacs, 1997). Iz kreditnega oddelka Madžarske narodne banke so leta 1987 nastale 3 velike banke: Madžarska kreditna banka, Narodna kreditna in komercialna banka ter Budapest Bank. Finačne institucije so bile zelo dobičkonosne, saj zunanje konkurence ni bilo. Število bank in finančnih institucij je zato hitro naraslo in pokazalo se je, da je bil tak razvoj napačen. Obdobje 1992 - 1994 je bilo za madžarske banke obdobje sanacije, ki je bila v splošnem ocenjena pozitivno, bila pa je šele priprava na privatizacijo. V začetku 90-ih so že zaznali interes tujih investitorjev, toda Madžarska še ni bila pripravljena prodati svojih dobičkonosnih bank. V letu 1992 so identificirali slabosti svojega bančnega sistema in država je začela iskati strateške investitorje, toda brez uspeha. Ekonomska in politična nestabilnost je bila prevelika. Prva privatizacija se je zgodila konec 1995, čemur je sledilo še nekaj uspešnih bančnih privatizacij. Država je dajala prednost tujim strateškim investitorjem, ki so imeli potreben know-how. Uspeh teh privatizacij je povečal zaupanje tujih investitorjev za nadaljnjo investiranje v madžarsko gospodarstvo. Konec leta 1997 so bile privatizirane vse madžarske banke, razen Madžarske razvojne banke. V letu 1998 in 1999 ni bilo več pomembnejših sprememb v lastniški strukturi madžarskih bank. Povečal se je delež tujih lastnikov, delež državnega lastništva pa padel pod 20%. Konec leta 1999 je delež kapitala tujih lastnikov madžarskih bank zrasel na 65,3% (Letno poročilo centralne madžarske banke 1999). Tuji lastniki so večinoma institucionalni investitorji. Delež države oziroma agencije za privatizacijo je bil konec leta 1999 še 19,3%. Madžari ocenjujejo rekapitalizacijo bank in privatizacijski program kot uspešna ter svoje banke kot zanesljive in finančno zdrave.

Poljska

Poljske državne banke so se oktobra in novembra 1991 preoblikovale v delniške družbe. Poljsko ministrstvo za finance je v začetku leta 1992 oblikovalo program privatizacije za devet državnih bank (Lachowski, 1997). Banke so morale ločiti dvomljive kredite od popolnih izgub in oblikovati organizacijske enote, ki bodo upravljale s slabimi krediti. Managerji teh enot naj v preteklosti ne bi bili povezani s kreditno dejavnostjo teh bank in so

postali člani uprave. Obenem je ministrstvo izdalo zakon o privatizaciji bank in podjetij, ki je začel veljati marca 1993 in je predstavljal pravni okvir poljske privatizacije. Do leta 1995 so bile privatizirane štiri banke, ki so bile večinoma prodane domačim investitorjem. Privatizacija na Poljskem pa je glede na program zamujala, saj bi morali privatizirati vsaj 2 banki na leto. Vlada je uvidela, da mora narediti spremembe in oktobra 1995 začela z novim programom privatizacije bank.

Na Poljskem smo bili priča različnim privatizacijskim pristopom. Na začetku so pri privatizaciji kot strateški investitorji sodelovale tuje banke preko svojih poljskih podružnic. Nekatere banke, ki pa so bile kasneje predmet prevzema, so bile prodane na varšavski borzi. Tako je vlada imela od njihove privatizacije manjši dobiček ter obenem nobenega vpliva na to, kdo bo končni lastnik. Kasneje so privatizacijski program spremenili. Želeni lastniki so postali domači individualni in institucionalni investitorji. Leta 1999 je znašal delež tujega kapitala v bančnem sektorju 60%. Brez tujega partnerja je bilo le še nekaj bank.

Češka

Politične spremembe konec 80-ih so spremljale tudi reforme v gospodarstvu in bančnem sektorju. Nekdanja "monobanka" se je razdelila na centralno banko in nekaj komercialnih bank (Komerčni bank in Investični bank). V začetku je izgledalo, da bodo banke lahko same rešile dolžniške težave iz preteklosti. Leta 1991 so ustanovili "konsolidacijsko banko" (Konsolidacijska banka - KB), katere glavni namen je bil očistiti bančne portfelje. V letu 1992 so bile nekatere največje češke banke do določene mere privatizirane. Vlada se je odločila privatizirati banke istočasno kot podjetja. Centralna banka in vlada sta določili 8 načel procesa privatizacije bank. Vse banke so se preoblikovale v delniške družbe in delnice so bile prenesene na Nacionalni lastniški sklad. Sprememba v lastniški strukturi je prinesla nekaj novih težav, npr. naraščajočo medsebojno odvisnost bank in nebančnih podjetij.

Češki primer je pokazal, da problema podedovanih slabih posojil niso rešile banke same, ampak je bila potrebna pomoč države. Ključna pri sanaciji bank je bila ustanovitev posebne agencije, ki je prevzela slabe kredite. Skoraj edini vir pomoči bankam so bili dobički privatizacije. Pomoč pa se je nadaljevala ne glede na fazo privatizacije. Edini pogoj je bil, da je bila ta dodatna pomoč namenjena izključno odobrenim kreditom iz prejšnjega režima.

Češko splošno mnenje na začetku tranzicije je bilo, da je privatni sektor mnogo bolj učinkovit kot javni. Posledica je bila privatizacija in nastanek velikega števila privatnih bank. Po razočaranju zaradi privatizacije z voucherji pa je tudi češka vlada začela iskati tuje strateške investitorje za 4 velike državne banke.

Proces privatizacije je napredoval šele v letu 1998, ko je manjšinski 36% delež Investicni a Postovni Banke (IPB) odkupila Nomura International. Julija 1999 je bila zaključena privatizacija Československe obchodni banke - belgijska KBC banka je pridobila kontrolni delež. Čehi so s to prodajo zadovoljni, KBC velja za zanesljivega in močnega investitorja (BIS Papers No.4, 2000, str. 69). V letu 2000 se je privatizacija nadaljevala s prodajo banke Češka Sporitelna avstrijski Erste Bank Sparkassen. Konec leta 2000 je znašal delež tujega kapitala 54,4%, tujci pa so nadzirali kar 65,8% češkega bančnega sektorja (Letno poročilo Češke narodne banke 2000). V začetku 2001 sta bili od vodilnih štirih čeških bank dve v večinski tuji lasti (Investicni a Postovni Banka: 46% Nomura in Československa Obchodni Banka: 84% KBC), Komerčni banka je bila v lasti države in Česka Sporitelna: 52,1% v lasti Nacionalnega lastiškega sklada. V prvi polovici leta 2001 se je češka vlada odločila za privatizacijo (direktno prodajo) Komerčni Banke in v oktobru 2001 je francoska Societe Generale prevzela 50% delnic.

3.3. Južna Amerika

Argentina

Privatizacija argentinskih bank je zanimiva, ker sta bili v relativno kratkem obdobju od 1994 do 1998 privatizirani kar dve tretjini državnih bank ali kar 18 od 26 (Clarke&Cull, 1999). Tolikšno število bančnih privatizacij v eni državi in v tako kratkem obdobju nudi bogato paleto podatkov za raziskave. V začetku 90-ih je bila vsaka argentinska provinca lastnik vsaj ene banke. Poslovanje teh bank ni bilo niti približno tako uspešno kot v privatnih bankah. Izgube državnih bank so pomenile precejšnje fiskalne breme za province kot lastnike. V letu 1991 so zato začeli razmišljati o privatizaciji in konec leta 1994 se je začela "poplava" bančnih privatizacij. Za Argentino je značilno, da v vseh primerih, razen enem, kupec ni prevzel celotnih sredstev in obveznosti posamezne državne banke. Osnovna strategija je bila, da so v privatizirano enoto najprej prenesli "dobra" sredstva in obveznosti do mere, da je neto vrednost privatizirane enote ustrezala argentinskim standardom. Preostala sredstva in obveznosti so bila nato prenesena v posebno enoto, saj bi "okrevanje" teh sredstev trajalo predolgo, niti ne bi prineslo zadosti koristi, da bi pokrili ostale obveznosti. Argentinska vlada, Med-ameriška banka za razvoj (Inter-American Development Bank) in Svetovna banka so ustanovile poseben sklad, imenovan Fondo Fiduciario, ki je kot del zvezne vlade kreditiral province, ki so privatizirale svoje banke. Province so te kredite uporabile za odplačilo slabih obveznosti. Tako so nekatere kratkoročne obveznosti postale dolgoročne. Fondo Fiduciario je tako omogočil vladam

provinc oblikovanje privatizacijskih dogovorov ter lažje doseganje političnih ciljev. Clark in Cull sta ugotavljala stroške argentinske privatizacije. Po njunih ugotovitvah je sedanja vrednost prihodnje rekapitalizacije bank presegala kratkoročne stroške privatizacije. Maksimalni kratkoročni stroški naj bi bili enaki vrednosti preostalih obveznosti. Torej: tudi če province ne bi za privatizirane enote dobile nič in tudi če se preostala sredstva ne bi okrepila, je bila privatizacija še vedno smiselna, saj so se s tem izognili prihodnjim izgubam državnih bank. Že samo ta fiskalna korist opravičuje privatizacijo bank. Privatizacija v Argentini se na splošno ocenjuje kot uspešna, čeprav so bili kupci bank večinoma domače banke, katerih kazalci učinkovitosti so bili pod argentinskim povprečjem.

Mehika

Mehiški bančni sistem je v zadnjih 15 letih doživel velike spremembe (Graf, 1999). Na začetku dolžniške krize leta 1982 so bile banke nacionalizirane. Po desetletju združevanj je na začetku 90-ih sistem tvorilo 18 bank. Te so se privatizirale v letih 1991-92. Privatizacija je bila hitra in obsežna. Cena, ki so jo investitorji plačali, je bila 3,34-krat večja kot knjižna vrednost bank oz. 45% nad ocenjeno tržno vrednostjo. Za povrnitev investicij so novi lastniki bank zašli v tvegane posle, obenem pa jih je bilo kar nekaj, ki niso imeli izkušenj v bančništvu. Devalvacija mehiškega pesa decembra 1994, visoke obrestne mere in prevelika zadolženost so leta 1995 vodila v novo krizo. Država je prevzela 15 bank, od katerih so bile 4 že nazaj privatizirane. Od 32 obstoječih bank v letu 1995 jih je krizo preživelo le 22. Za ohranitev konkurenčnosti in povečanje kapitalske moči se je po letu 1995 več bank združilo ali so jih prevzele druge finančne skupine ali nove institucije na trgu. Po letu 1998 je mehiški bančni trg dostopen tudi tujim investitorjem in danes je v lasti tujcev 48% kapitala mehiškega bančnega sektorja (BIS Papers No.4, 2000, str. 102-112).

3.4. Privatizacija bank po svetu – povzetek

Raziskave v splošnem potrjujejo izboljšanje poslovanja državnih komercialnih bank v zadnjem desetletju (BIS Papers No.4, 2000). Razpoložljivi podatki še ne omogočajo zanesljivih primerjav med državnimi bankami, saj jih je bilo veliko privatiziranih, ostale pa so ali problematični primeri ali pa po sanaciji čakajo na privatizacijo.

Primerjave med uspešnostjo državnih, tujih in domačih privatnih bank so pokazale, da imajo državne banke načeloma nižji ROA, nižje operative stroške in višje stroške obresti. Naslednja značilnost državnih bank je vidna iz ocen kreditnega tveganja rating-agencij (npr. Fitch-IBCA). V vzhodni in srednji Evropi na primer, znaša delež privatnih bank z ustrezno

ali dobro finančno močjo 54%, medtem ko znaša delež državnih bank le 14%. Ustrezna oziroma dobra kvaliteta posojil je značilna za približno 50% državnih bank, medtem ko znaša delež privatnih bank s to oceno le dobro tretjino. Državne banke torej pri posojilih nudijo večjo varnost.

Države v razvoju imajo različne motive za privatizacijo državnih bank; želja po povečanju konkurence in učinkovitosti v bančnem sektorju ter pomanjkanje kapitala pa sta bila osnova vsem privatizacijskim programom.

Najbolj uspešna metoda privatizacije državnih bank v zadnjih letih je prodaja strateškim investitorjem, ponavadi uglednim tujim bankam. Najbolj uspešne prodaje so bile javne ponudbe, s čimer se je zagotovila transparentnost. Tudi nekatere prodaje delnic na lokalnih borzah so bile uspešne (madžarska OTP Bank).

Izkušnje na Madžarskem in Češkem kažejo, da se spleča banke pred privatizacijo sanirati. Resni investitorji želijo vnaprej vedeti, kolikšna sredstva in obveznosti kupujejo. V procesu restrukturiranja državnih bank mora torej privatizacija priti na vrsto zadnja, ne prva.

Pomembno vprašanje je obravnava skritih obveznosti in posojil, ki se lahko izkažejo za slabe v prihodnosti. Potencialni investitorji zahtevajo neko garancijo ali mehanizem, ki jim bo omogočil povrnitev takih postavk. Take garancije imenujemo "ring fencing" in v praksi so jih morale izdati skoraj vse države v razvoju.

Naslednji problem je vodenje nacionaliziranih bank. Kot najboljše se je izkazalo, da vladne reforme natančno določijo odgovornosti uprave ali top managementa. Globalizacija finančnih storitev in razvoj novih finančnih proizvodov pomeni še bolj konkurenčno okolje. Začasno nacionalizirane banke se morajo zato še hitreje privatizirati.

Države kot lastnice bank so imele različen vpliv na bančni sektor in nekatere ga želijo obdržati, zato obdržijo ali določeno delež v lastništvu ali pa "zlato delnico", ki jim omogoča veto na pomembne strateške odločitve.

V nekaterih državah se je pojavilo vprašanje neujemanja privatnih iniciativ z javnim interesom, zlasti zaradi prevelikega deleža lastništva bogatih posameznikov ali družin, tujih bank, tujih nebančnih institucij ali nefinančnih korporacij. Vendar pa ni zadosti dokazov, da so takšne lastniške strukture za banke neustrezne.

V srednji in vzhodni Evropi so se za privatizacije bank večinoma odločili v kasnejših fazah restrukturiranja bančnih sistemov. Vzrok so bila v glavnem slaba posojila in potrebna

sanacija finančno šibkih državnih bank. Aktivno vlogo v razvoju učinkovitega bančnega sistema v tem delu Evrope pa so odigrale tudi tuje banke.

Vzroki za privatiziranje, načini in metode so različni in izbran model privatizacije je odvisen od vrste faktorjev. Privatizacija vsake banke je specifična in drugačna od drugih že v okviru ene same države, med državami pa so razlike še večje. Razlike izhajajo že iz tega, ali so bile banke državne že ob nastanku, ali pa so bile poddržavljene kasneje; ali gre za restrukturiranje celotnega gospodarstva; od tega, kako je razvit finančni sistem države, in ali obstajajo domače finančne institucije, sposobne odkupiti banke, ipd.

Ko sem iskala podatke o primerih privatizacije v svetu, sem iskala tak primer, ki bi bil kar najbolj primerljiv s privatizacijo slovenskih bank oziroma takega, ki bi bil resnično zgodba o uspehu. Privatizacijski cilji vseh držav so si pravzaprav precej podobni, vsi so želeli iztržiti kar največjo kupnino, restrukturirati bančni sektor, dokapitalizirati banke in povečati njihovo učinkovitost ter konkurenčnost, ohraniti domače banke, itd. Ker je privatizacija bank ne le ekonomski, ampak vedno tudi politični proces, je nemogoče ugoditi vsem vpletenim subjektom.

Mehika je svoje banke kljub manjši kapitalski moči in znanju prodala le domačim kupcem. Bančna kriza, ki je sledila, je spodbudila odprtje bančnega trga tujcem. Kupci argentinskih državnih bank so bile večinoma domače finančne institucije. Argentina je bila sicer odprta tujim investitorjem, vendar so bile državne banke zaradi slabih poslovnih rezultatov za tujce precej nezanimive. V državah zahodne Evrope je večji del bančnega sistema je v rokah domačih lastnikov. Na drugi strani pa se v lastniški strukturi bank tranzicijskih držav Evrope še vedno povečuje delež tujih lastnikov, ki imajo v rokah že več kot 50% bančnega sektorja. Pravzaprav je takšen trend zaslediti le v tranzicijskih državah, ne v Latinski Ameriki, ne v Aziji ni prisotnost tujega kapitala tako dominantna.

4. PRIVATIZACIJA BANK V SLOVENIJI

4.1. Sanacija bank

Sanacijo slovenskih bank je mogoče definirati kot reševanje problema slabe aktive bank, ki je nastala zaradi slabih posojil, negativnih tečajnih razlik, deviznih vlog prebivalstva, deponiranih pri Narodni banki Jugoslavije in zaradi previsokih operativnih stroškov³. Slaba posojila so nastala kot posledica preteklega družbenega sistema, ko so bile banke na specifičen način povezane s podjetji v družbeni lasti. Banke, ki so bile pod nadzorom oblasti, so morale v preteklosti kreditirati podjetja, ki kreditov niso bila sposobna odplačati.

³ Operativni stroški so sestavljeni iz plač, amortizacije, materialnih stroškov ter drugih stroškov.

Banke so bile prisiljene nastopati kot investitor vseh novih podjetniških investicij. Posojila so bila glede na velikost bančnega kapitala in rezerv nenormalno visoka in neskladna z možnostmi kreditnega potenciala bank in z zmožnostmi podjetij, da te kredite odplačajo. Inflacija je omogočala, da so bile realne obrestne mere visoko negativne. Pri bankah se je zato zmanjševala realna vrednost njihovih naložb oziroma posojil. Posojila so postajala za banke slaba posojila.

Negativne tečajne razlike so se pojavile, ko so banke začele dajati posojila v domačem denarju na osnovi vlog v tujem denarju. Delež slabe aktive je leta 1991 znašal preko 10% aktive celotnega bančnega sektorja (Štiblar, 1996, str. 27), po oceni Svetovne banke pa 13%.

Zaradi nakopičenih problemov se je pričela sanacija bank. Sanacija vključuje celoto organizacijskih, finančnih in pravnih ukrepov, katerih cilj je, da se odpravijo vzroki, ki ogrožajo solventnost⁴ ali vodijo k nesolventnosti ali prezadolženosti banke.

Sanacija bank pa lahko poteka centralizirano ali decentralizirano. Za centralizirani način sanacije bank je značilno, da se izločijo slaba posojila, se prenesejo na centralno agencijo, banke pa se rekapitalizirajo. Država torej vodi proces sanacije preko rekapitalizacije. Za centraliziran način sanacije sta se odločili tudi Češka in Slovaška (Štiblar, 1996, str. 28).

Pri decentraliziranem načinu sanacije posamezne banke vodijo proces sanacije, država pa jim nudi pomoč. Banke intervenirajo v podjetjih, saj jih poznajo bolje od državnih organov. Tak način sanacije je značilen za Poljsko in Madžarsko.

Slovenski model sanacije je bil mešanica centraliziranega in decentraliziranega pristopa. Država je z neposrednim centraliziranim posegom - zamenjavo svojih obveznic za slabo aktivo bank prisotna, vendar ne v celotnem obsegu slabe aktive (kakor na Madžarskem), s čemer je preprečila "moralni hazard" ali po domače potuho bankam, da bi vse slabe kredite prepustile v izterjavo državi, hkrati pa same nadaljevale s prejšnjo prakso dajanja kreditov slabim komitentom v pričakovanju, da bo v primeru njihovega nevrčila država spet intervenirala. Po drugi strani v Sloveniji ni bilo v celoti prepuščeno bankam samim, da intervenirajo v podjetjih na decentraliziran način (Štiblar 1996, str. 28). Slovenski model sanacije bank je bil edinstven v smislu njenega obsega, saj doslej v praksi drugih držav ni bil poznan primer, ko bi sanacija zajela več kot 50% bančnega sektorja.

⁴ Solventnost je sposobnost banke, da poravnava vse svoje obveznosti in dolgove. V primeru nesolventnosti je stanje terjatev in drugih postavk na aktivih manjše od vseh obveznosti na pasivi.

Zakonsko podlago sanacije bank v Sloveniji je predstavljal Zakon o predsanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank ter hranilnic iz leta 1991. Odločba o uvedbi sanacijskega postopka v posamezni banki je temeljila na oceni finančnega stanja v tej banki. Banka Slovenije je začela predsanacijski postopek za banko, katere dejanske in potencialne izgube presegajo 30% zneska jamstvenega kapitala, sanacijo pa, ko je ta izguba presegla 50% kapitala banke.

Glavni cilji sanacije bank so bili (Štiblar, 1996, str. 30):

- doseči kapitalsko ustreznost bank po mednarodnih merilih,
- doseči pozitiven denarni tok in pozitiven tekoči operativni dohodek,
- znižati bančne obrestne mere,
- povrniti zaupanje na mednarodnih denarnih trgih in
- uvesti načela skrbnega obnašanja bank.

4.1.1. Potek sanacije

Zaradi sanacije bank je bila konec leta 1992 ustanovljena Agencija za sanacijo bank in hranilnic (ASBH), katere naloga je bila restrukturirati banke, jim vrniti solventnost in jih pripraviti na privatizacijo. V okviru prvega dela sanacije bank je ASBH prevzela od bank, ki so šle v individualno sanacijo, njihova slaba posojila ter v zameno zanje dala svoje obveznice z garancijo države. Slaba aktiva bank se je torej nadomestila z obveznicami ASBH, za katere je jamčila država, njihov rok dospelja je bil 30 let, obrestna mera pa 8%. V sanacijskem postopku je nato sledil prenos aktive z delom pasive na ASBH v obliki subordiniranih terjatev⁵ bivših lastnikov, dokapitalizacije banke ter prenosa lastništva na ASBH. Cilj drugega dela sanacije bank je bil, da banke, ki so postale solventne s prenosom slabih posojil na ASBH, postanejo sposobne živeti, ohranjati svojo likvidnost in solventnost ter prinašati lastnikom donos na njihovo v banko vloženo premoženje (Štiblar 1996, str. 30; Ribnikar, 1994, str. 6).

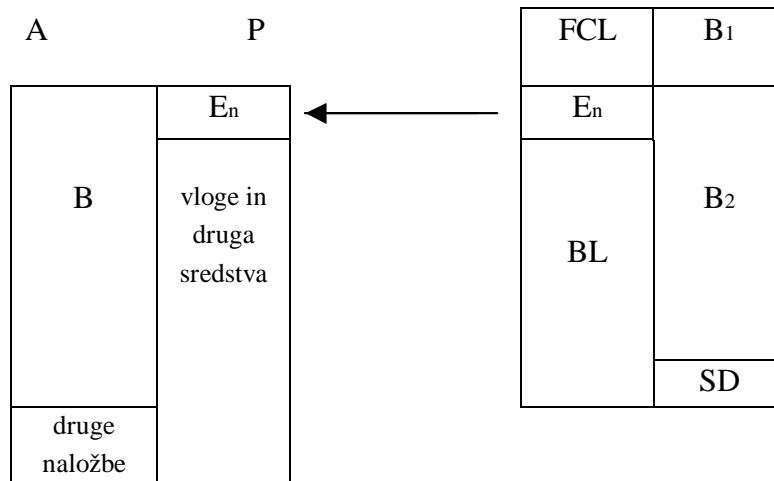
Slika 1: Premoženjski bilanci banke v sanaciji in ASBH

Bilanca banke v sanaciji:

Bilanca ASBH:

A P

⁵ Subordinirane terjatve do ASBH so dobili lastniki zaradi sanacije podržavljenih bank v višini tistega dela bančnega kapitala, ki se ni izničil zaradi materializiranih izgub bank. Nekdanji delničarji bank so lahko kot podrejeni upniki udeleženi na premoženju, ki je v slabih posojilih ASBH.

Vir: Ribnikar, 1994, str. 5.

Obveznice ASBH (B), ki jih je ASBH dala banki, so bile razdeljene na:

- B₁, s katerimi se je v bilanci banke zamašila luknja zaradi izgub (negativnih tečajnih razlik, ki so jih povzročile do konca leta 1992 devizne vloge prebivalstva - FCL),
- B₂, ki jih je dala ASBH v zameno za slaba posojila (B₂=BL).

Novi bančni lastniški kapital (E_n) je bil v začetku v celoti v državni lastnini (prek ASBH).

Subordinirani dolg (SD) je bil dolg do nekdanjih bančnih lastnikov. Njegova velikost je bila odvisna od tega, koliko je zaradi materializirane izgube bank ostalo še neizničnega bančnega lastniškega kapitala. To je bilo enako novemu lastniškemu kapitalu banke (SD=E_n) oziroma je bil E_n zgornja meja za velikost SD.

V Sloveniji se je sanacija pričela z odločbo Banke Slovenije o sanaciji Ljubljanske banke d.d., Kreditne banke Maribor d.d. in Komercialne banke Nova Gorica. Kapitalske vloge ustanoviteljev so bile delno uporabljene za odpis izgub, delno pa so se prenesle na ASBH kot subordinirana terjatev delničarjev banke do ASBH. Ljubljanska banka d.d. je prišla pod nadzor ASBH januarja 1993, Kreditna banka Maribor pa aprila istega leta. ASBH je prevzela nadzor tudi nad Komercialno banko Nova Gorica in jo zaradi mnenja, da je premajhna za samostojno privatizacijo, 1. januarja 1995 pripojila Kreditni banki Maribor. Te tri banke so leta 1993 predstavljale preko 50% slovenskega bančnega sektorja, ob začetku sanacije pa je bilo slabih več kot 40% njihovih kreditov (Štiblar, 1996, str. 27-30). Na ASBH se niso prenesla vsa slaba posojila, da bi se tako zmanjšalo moralno tveganje. Sredi leta 1993 je program sanacije dobil tudi podporo Svetovne banke.

V juliju 1994 sta bili oblikovani dve novi banki in sicer Nova Ljubljanska banka d.d. (NLB) in Nova Kreditna banka Maribor d.d. (NKBM), na katero je bilo prenešeno 90% aktive in pasive, preostalih 10% postavk bilance, povezanih z nekdanjo Jugoslavijo, pa je ostalo v bilancah starih LB in KBM. Na novo ustanovljenima bankama je bil tudi povečan kapital s pomočjo državne podpore v višini 5% bilančne vsote. S to transakcijo sta postali vezani na solidarnostno klavzulo⁶ samo stari LB in KBM (Štiblar, 1996, str. 32).

Konec leta 1995 so zamenjali začetne sanacijske obveznice, ki so bile denominirane v nemških markah, za nove sanacijske obveznice, denominirane v tolarjih, s krajšo in varirano dospelostjo, nižjimi obrestnimi merami, vendar v določenem delu takoj iztržljive.

Spomladi leta 1996 je bil podpisan sporazum Slovenije s tujimi zasebnimi upniki o odplačilu dela zasebnega dolga nekdanje Jugoslavije, ki je razrešil slovenski banki v sanaciji solidarnostne klavzule, podpisane leta 1988 (Nov finančni sporazum – NFS). S tem se je sicer izboljšal finančni položaj Slovenije v svetu (ugodni kreditni ratingi), hkrati pa je to negativno vplivalo na finančne rezultate bank v sanaciji, ki so sodelovale v zamenjavi dolgov (v svoje bilance so morale vrniti kredite po NFS).

4.1.2. Stroški sanacije in njen zaključek

Sanacija bank je imela tudi svoje stroške. V začetku sanacijskega postopka so bile sanacijske obveznice zamenjane za slabo aktivo treh bank v znesku 958,16 milijonov evrov, kar je znašalo skoraj 10% BDP za leto 1993. Celoten znesek sanacijskih obveznic v bilancah bank v sanaciji je konec leta 1995 znašal 903,96 milijonov evrov, kar pomeni, da je bilo v razdobju 1993-1995 s strani ASBH od bank odkupljenih za 54,71 milijonov evrov obveznic (Štiblar 1996, str. 33). Proračunski odhodki za sanacijo bank so leta 1994 znašali okoli 66,47 milijonov evrov. Ta vsota je predstavljala okoli 0,7% slovenskega BDP. Fiskalni stroški bančnega restrukturiranja so leta 1993 predstavljali 1,5% BDP, leta 1994 pa 1,3% BDP. Ti stroški so vključevali obresti obveznic, izdanih, da bi nadomestili terjatve do Narodne banke Jugoslavije.

V letu 1997 se je končala sanacija NLB in NKBM, ki sta ob sanaciji postali državni. Tako se je sanacija po preteku štirih let uspešno končala. Večina starih slabih posojil je bila v zameno za državne obveznice prenesena na Agencijo za sanacijo bank in hranilnic, in ker od leta 1993 ne nastajajo nova slaba posojila v večjem obsegu, imajo banke precej manj slabih posojil kot na začetku leta 1993. Hkrati se je tudi povečala kapitalska ustreznost bank in

⁶ Solidarna odgovornost za plačilo zasebnih kreditov tujine nekdanji Jugoslaviji.

izboljšala likvidnost, donosnost obeh bank pa je sedaj tako med najvišjimi v slovenskem bančništvu.

Za izstop iz sanacije sta obe banki morali izpolniti več pogojev Banke Slovenije (Odlok BS, junij 1995):

- morali sta biti likvidni;
- izpolnjevati sta morali ukrepe denarne politike;
- razpolagati sta morali vsaj z jamstvenim kapitalom, ki je potreben za ohranitev njunega dosedanjega obsega dovoljenih bančnih dejavnosti;
- obseg poslovanja sta morali usklajevati tako, da dosega obseg jamstvenega kapitala najmanj 8% zneska celotne aktive in aktivnih zunajbilančnih postavk, razporejenih in ponderiranih po stopnjah rizičnosti;
- oblikovati sta morali vse potrebne dolgoročne rezervacije za zavarovanje pred potencialnimi izgubami;
- spoštovati sta morali predpisane zahteve glede največje izpostavljenosti do enega komitenta in
- spoštovati dovoljeni okvir naložb v zemljišča, zgradbe, poslovno opremo ter kapitalske deleže v bankah in nebančnih organizacijah.

Banka Slovenije je 6. junija 1997 izdala odločbo o zaključku sanacijskega postopka v obeh bankah. Po sprejetju statuta in vzpostavitvi organov upravljanja, je Banka Slovenije 22. junija 1997 izdala ugotovitveni odločbi o uveljavitvi odločb o zaključku sanacijskega postopka obeh bank. Z zaključkom sanacije obeh bank je bilo hkrati konec posebnega statusa teh bank, kakor tudi njunega prednostnega obravnavanja. Za banki po sanaciji po veljajo enaka določila za varno in skrbno poslovanje kot za vse druge banke.

Banki sta bili pripravljene na privatizacijo, njuna uspešna sanacija pa je imela pozitiven vpliv na celotni bančni sistem.

Z izbranim načinom sanacije bančnega sektorja se je bankam povrnila solventnost. To se je zgodilo s stalno padajočimi stopnjami inflacije in z uravnoveženim proračunom, ki kaže na uspešnost restrukturiranja. Restrukturirane so bilance bank, vendar pa so zaradi visoke stopnje intervencije zaslužki bank še nizki. Sanirani banki, ki sta tedaj skupaj predstavljali 39,5% slovenskega bančnega trga, je čakal proces privatizacije.

4.2. Privatizacija slovenskih bank

4.2.1 Razlogi za privatizacijo slovenskih bank

Glavi namen privatizacije bank je povečati ekonomsko uspešnost bank, ki pod državnim lastništvom in zasledovanjem tudi političnih ciljev ni mogoča. Cilji privatizacije so večja ekonomska uspešnost, ohranitev slovenske identitete in pridobitev prihodkov za pokritje neto stroškov sanacije. Predpostavke za uspešno privatizacijo so postopnost, kombinacija metod z vključitvijo domačih investitorjev, oblikovanje bančnih skupin, sodelovanje institucionalnih investitorjev in razrešitev lastniških terjatev iz preteklosti (Štiblar, 1999, str. 36).

Razlogi za privatizacijo (Cvikl, 1997):

1. Ureditev odnosov med lastniki in poslovodstvom bank ter s tem dolgoročna donosnost bank. Država ne more biti hkrati lastnica in nadzornica bank. Privatizacija bo v banke pripeljala prave lastnike, ki bodo jamčili za učinkovito obvladovanje tveganj bančnega poslovanja in za kakovostno upravljanje banke.
2. Z odplačno privatizacijo se lahko zmanjša javni dolg in/ali okrepi kapitalna struktura bank. Privatizacija bank mora biti odplačna, saj bo le to zmanjšalo javni dolg, ki je nastal s sanacijo bank.
3. Privatizacija lahko pripelje v državo strateške partnerje, ki bodo slovenske banke okrepili za širitev v srednjeevropski in evropski prostor.
4. Preobrat v krepitvi vloge države v gospodarstvu.

Časovno naj bi druga faza preoblikovanja slovenskega bančnega sistema potekala v treh fazah (Štiblar 1999, str. 35):

1. Do leta 2000:
 - se privatizira 35% državnih bank: po sedanjem načrtu za privatizacijsko luknjo 10%, za denar oz. menjavo delnic z drugimi bankami 15%, za GDR oz. tuje finančne organizacije z obveznim povratnim odkupom čez nekaj let 10%,
 - povezovanje poteka na ravni začetkov oblikovanja nekaj bančnih skupin.
2. Med 2000 in vstopom v EU:
 - banki se privatizirata do preostanka tretjine deleža države, nato vstopi tuji delničar, ki prinese novo tehnologijo, vpetost v mednarodno investicijsko bančništvo. Ciljna lastniška struktura obeh bank je približno tretjinska: 1/3 država in paradržavni skladi, 1/3 slovenski nefinančni subjekti, 1/3 tuja last, s čimer se onemogoči zasledovanje parcialnih lastniških interesov v korist ekonomske učinkovitost;
 - v povezovanju naj bi se oblikovali dve skupini: NLB skupina s približno 50% deležem, druga skupina s približno 20% deležem ter 20% za preostale majhne in tuje banke.
3. ob vstopu Slovenije v EU:

- lastniška struktura danes državnih bank se bistveno ne spremeni, zmanjša se le delež države v korist slovenskih komitentov, delež tujih lastnikov še vedno ostane do 1/3, kar velja predvsem za NLB,
- vse slovenske banke (dve ali tri skupine) se z medsebojno izmenjavo delnic povežejo v močno slovensko bančno skupino pod vodstvom največje banke (NLB). Takšna skupina bi pokrivala vsaj 75% trga.

Žal se nobena od faz v tem načrtu ni dejansko odvila, kot je bila zastavljena. Zamudili smo že s samim začetkom privatizacije, ki se je začela šele spomladi 2001. Načrtovano povezovanje večjih slovenskih bank ni bilo preveč uspešno, propadli so npr. poskusi združevanj med NLB in SKB, med NLB in NKBM, med Abanko in SKB... Bančne skupine so začele nastajati v letu 1997 in sicer so se oblikovale štiri: Banke Celje, Nove ljubljanske banke, SKB banke in Banke Koper. Konsolidacija bančnega sektorja je bila najbolj izrazita v letu 1998, ko je prišlo do pripojitve Hmezad banke d.d. k Banki Celje d.d. ter UBK d.d. k SKB banki d.d. Od tujih bank se je ravno tako v letu 1998 Creditanstalt d.d. pripojila k Bank Austrii d.d. V letu 1999 se je M banka d.d. pripojila k Banki Koper d.d., tako da od štirih bančnih skupin iz leta 1997 deluje le še bančna skupina NLB, ki so jo na dan 30.6.2001 sestavljale: Banka Zasavje d.d., Pomurska banka d.d., Koroška banka d.d., Banka Velenje d.d., Banka Domžale d.d., Dolenjska banka d.d. in Banka Celje d.d. kot pridružena članica skupine. V oktobru 2001 je prišlo še do pripojitev treh bank iz te skupine k NLB d.d. (Banka Velenje d.d., Pomurska banka d.d. in Dolenjska banka d.d.) Konec leta 2002 je predvidena pripojitev banke Vipava d.d. k Abanki d.d. Tako je bila v začetku leta 2002 država še vedno lastnik skoraj 40% bančnega sektorja. NLB d.d. se sicer obeta tuj delničar, ki naj bi prinesel zaželjeno novo tehnologijo, ter jo še bolj mednarodno povezal. Delež tujega lastnika bo znašal približno tretjino, kot je bilo predvideno. Tržni delež bančne skupine NLB je manjši od 50%, banke v lasti tujcev pa že dosegajo skoraj 24% tržni delež slovenskega bančnega sektorja. Če pogledamo 3. točko, bo Slovenija po vstopu v EU še težje konsolidirala svoje banke, saj so poskusi združevanj bank znotraj držav težko uresničljivi, ob nakupu NLB s strani KBC pa bo celoten tuj lastniški kapital vključen v slovenske banke, ki obvladujejo okoli 58% slovenskega bančnega prostora.

4.2.2. Lastniki slovenskih bank

Za finančna podjetja oziroma banke velja splošno prepričanje, da so njihovi najpomembnejši lastniki druge banke in finančne institucije – institucionalni investitorji (Ribnikar, 2001). To velja za ZDA in Evropo. Nefinančna podjetja niso zaželeni lastniki bank, ponekod jim je to celo prepovedano, saj ni prav, če je lastnik banke tisti, ki se pri njej najbolj zadolžuje. Za velika podjetja sicer velja, da se v celoti ali večinoma financirajo preko finančnih trgov in ne pri bankah. V ZDA to velja za vsa, ne le velika podjetja. V državah, kjer so investicijski in pokojninski skladi sorazmerno nove institucije, kot na primer v Evropi, so bila lastniki bank

poleg zavarovalnic tudi nefinančna podjetja. Tako so za Evropo značilne povezave med bankami in zavarovalnicami, ker so zadnje bile že dalj časa pomembni nebančni finančni posredniki in edini institucionalni investitorji. V okviru EU se v zadnjih letih zgodile tudi povezave med bankami in sicer praviloma znotraj nacionalnih meja, saj obstaja prevladujoče mnenje, da finančnih institucij ne smejo nadzirati tujci. Slika je nekoliko drugačna v državah tranzicije, kjer se je v strukturi domačih bank delež tujih lastnikov povečal tako, da imajo ti v rokah več kot 50% bančnega sektorja.

Po mnenju več slovenskih strokovnjakov (Lah, 2001) je Slovenija med državami na prehodu edinstvena v smislu, da je banke sanirala z lastnimi sredstvi, preživela 90. leta brez bančne krize in zato ni nobene potrebe po (raz)prodaji bank tujim lastnikom. Med pogoji za vstop v Evropsko unijo, za kar si v tem času prizadeva Slovenija, je odprtost gospodarstva, prost pretok kapitala, itd. Zanimivo je, da vseh teh zahtev države, kot Italija in Avstrija pravzaprav ne izpolnjujejo, saj nobena od držav zahodne Evrope ne dovoli resnejšega vdora v svoj bančni sistem. Članice EU si vsaka zase prizadevajo oblikovati močne domače banke ne glede na odprtost bančnega trga in vse večjo konkurenco na njem. Zato sklepam, da je tudi za Slovenijo pomembno zadržati veliko banko v domači lasti, ki bo zagotavljala osnovo slovenskemu gospodarstvu. Prodiranja tujega kapitala na slovenski bančni trg sicer ni mogoče ustaviti in je v določeni meri verjetno zaželen, saj pomeni razvoj novih tehnologij, dodaten know-how, kapitalsko močnejše banke, mednarodne zveze... Po drugi strani pa so po mnenju dr. Jožeta Mencingerja (Tekavec, 2001) teoretični razlogi za prodajo bank tujcem le trije: če ni na voljo domačih prihrankov, če domači lastniki ne znajo sami upravljati premoženja, oziroma če to znanje imajo, vendar brez tujega kapitala ne morejo na tuje trge. Po njegovem mnenju pa pri privatizaciji slovenskih bank ni izpolnjen niti eden od teh pogojev.

Potrebno je ločiti med privatizacijo bank in njihovo prodajo tujim lastnikom. Dve sicer različni zadevi sta v Sloveniji zelo prepleteni. S tem je povezano aktualno vprašanje nacionalnega interesa, ki je ravno v času privatizacije državnih bank oziroma zaradi nje postal vroča tema slovenskih medijev. Država kot lastnik sicer ni najboljši gospodar, je pa zagotovo najboljši lastnik nacionalnega interesa, zagotavlja naj bi blaginjo svojim prebivalcem, pravni red in socialno varnost. Pri prodaji bank je nacionalni interes gotovo iztržiti najvišjo kupnino, da se pokrije javni dolg oziroma stroški sanacije bank ter večja učinkovitost in stabilnost bančnega sistema. Po drugi strani pa so v nacionalnem interesu tudi banke v slovenski lasti.

V Sloveniji se bo v prihodnosti verjetno oblikovalo nekaj bančnih stebrov in vsaj enega od njih bi morali Slovenci obvladovati sami. Prednosti zaradi poznavanja domačih razmer in obstoječega informacijskega kapitala gotovo niso zanemarljive. In če v tržnem

gospodarstvu, katerega del postaja tudi Slovenija, velja da so finančne institucije pretežno v rokah domačih lastnikov, zakaj ne bi to veljalo tudi za Slovenijo?

4.2.3. Začetek privatizacije NLB in NKBM

Proces privatizacije državnih bank se je začela v aprilu 2000. Takrat se je 10% državnega premoženja v obeh bankah zamenjalo za delnice podjetij v lasti Kapitalske družbe d.d. in Slovenske odškodninske družbe d.d. Nato se v letu 2000 na tem področju ni dogajalo nič več konkretnega.

Nadaljevanje sledi v letu 2001 in sicer je Ministrstvo za finance (MF) predstavilo načrta privatizacije za obe državni banki, ki ju je konec maja 2001 vlada tudi potrdila. Temeljna cilja pri pripravi programa privatizacije sta bila doseganje največje možne kupnine za državo, s katero naj bi zmanjšali javni dolg, krepitev učinkovitosti in konkurenčnosti bank in bančnega sistema z izboljšanjem poslovanja ter ustrežnejšo lastniško strukturo.

Slovenska vlada na podlagi privatizacije - z vpeljavo strateškega investitorja v NKBM in v NLB pričakuje povečanje učinkovitosti in konkurenčnosti v bančnem sektorju ter prodor na tuje trge (Predpristopni ekonomski program, str. 48).

Ključni (strateški) investitor je pravna oseba, ki ob začetnem nakupu nima namena pridobiti večinskega kapitalskega deleža v ciljni pravni osebi, obenem pa kapitalskega deleža ne kupuje zgolj kot finančno naložbo z edinim namenom oplemenitenja vrednosti tega premoženja in doseganja donosov iz take naložbe. Eden od njegovih namenov je vzpostaviti tudi tesnejše poslovno sodelovanje s ciljno pravno osebo, ji ponuditi nove produkte, znanja ipd.

Dobro poučen portfeljski investitor je pravna oseba, ki opravlja finančne storitve in v zvezi s tem nalaga premoženje v različne oblike likvidnih finančnih naložb po načelu razpršitve tveganj. V to skupino sodijo zlasti investicijski skladi (pri nas vzajemni skladi in investicijske družbe), pokojninski skladi in zavarovalnice.

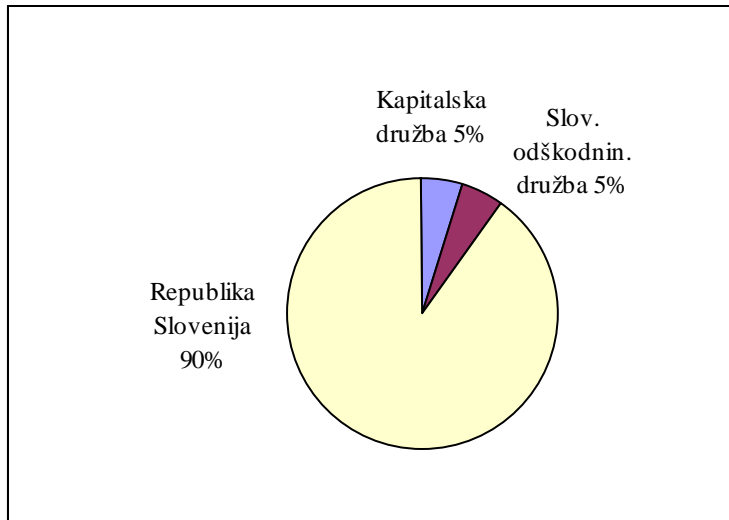
16. julija 2001 je Ministrstvo za finance (MF) objavilo poziv k izkazu interesa za nakup delnic NKBM. Predmet prodaje je predstavljalo 1.819.999 delnic z nominalno vrednostjo 2000 tolarjev, kar je predstavljalo 1 delnico manj kot 65 % delnic NKBM. Rok za predajo izjave o interesu za nakup delnic je bil 3. avgust 2001. Postopek prodaje naj bi izvedli v dveh stopnjah, in sicer na osnovi preliminarne in nezavezujoče ponudbe ter končne in zavezujoče ponudbe. Merila za izbor strateškega vlagatelja, ki jih je MF navedlo v pozivu,

so pogoji nakupa delnic, še posebno ponujena cena delnice, strateški namen vlagatelja in razvojni program za NKBM, ki ga bo predlagal strateški investitor, zaveza strateškega vlagatelja za ohranitev in razvoj banke, vključno z načinom zavarovanja teh zavez. Postopek privatizacije NKBM je vodila in nadzorovala 8-članska komisija. Finančni svetovalec pri prodaji NKBM je bila londonska investicijska banka Nomura International. Konec prve faze privatizacije za NKBM je predstavljal konec leta 2001, ko naj bi država zmanjšala svoj delež v NKBM na 25% plus 1 delnico. Privatizacija NKBM je predvidevala prodajo deleža celotnih sredstev NKBM, vključno s 45% deležem, ki ga ima NKBM v Zavarovalnici Maribor in v Infond DZU.

Do 3. avgusta 2001 je pripravljenost za nakup delnic NKBM več kot 10 bank oziroma finančnih skupin iz Nemčije, Avstrije, Italije, ZDA, Slovenije in Hrvaške. Zainteresirani vlagatelji so svoje ponudbe oddali banki Nomura International, ko je na podlagi ponudb zainteresiranim predložila dogovor o zaupnosti, s katerim sta se obe strani zavezali k varovanju izmenjanih zaupnih podatkov. Naslednji korak je bil informacijski memorandum NKBM in obiski v banki, kjer so potencialni vlagatelji pridobili možnost za dodatna pojasnila, da so lahko sploh oblikovali ponudbo za odkup delniškega paketa. Na podlagi teh ponudb je komisija izbrala ožji krog vlagateljev.

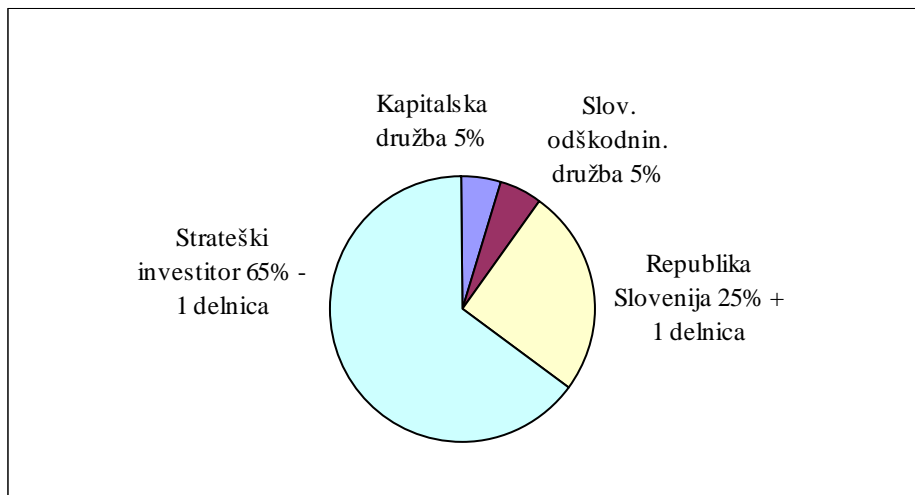
V ožji krog za nakup deleža NKBM so bili izbrani italijanska UniCredito (bilančna vsota konec leta 2000 je znašala 202,6 milijarde evrov, sestavlja jo 8 italijanskih regionalnih bank), slovenski konzorcij Aktiva Group in Bank Austria Creditanstalt (bilančna vsota konec leta 2000 je znašala 165 milijarde evrov).

Slika 2: Lastniška struktura NKBM d.d. 31.12.2000 (v %)

Vir: Letno poročilo NKBM 2000.

Slika 3: Lastniki NKBM d.d. po 1. fazi privatizacije (v %)

Vir: Hočevar, 2001a.

Vsi trije interesenti so decembra 2001 oddali zavezujoče ponudbe za nakup NKBM. V februarju, ko je potekel rok veljavnosti zavezujočih ponudb, komisija za privatizacijo NKBM ni sprejela odločitve o kupcu. Pogajanja s kandidati so se nadaljevala do konca marca 2002, ko se je komisija odločila, da nobena od ponudb ni ustrezna, kar je vlada v aprilu 2002 tudi podprla in privatizacijski postopek se je ustavil. Za NKBM je predviden nov program njenega razvoja, ki bo vključeval dokapitalizacijo ter postopno odprodajo državnega deleža (Kačič, 26. 4. 2002).

Poziv k predložitvi ponudb za nakup delnic NLB d.d. je bil objavljen 17. septembra 2001. Predmet prodaje je bilo 2.613.610 navadni delnic z nominalno vrednostjo 2.000 SIT vsaka, kar je predstavljalo 34% osnovnega kapitala ob upoštevanju predvidenih novo izdanih delnic oktobra 2001. Finančni svetovalec komisije za vodenje in nadzor postopka prodaje NLB d.d. je bila družba NM Rotschild & Sons Limited. Program privatizacije NLB je predvideval, da država ob koncu prve faze privatizacije (konec marca 2002) zmanjša svoj lastniški delež s sedanjih 83% na 25% plus 1 delnico, delež sedanjih drugih delničarjev bi znašal 15%, delničarji treh pripojenih hčerinskih bank (Pomurska banka, Dolenjska banka in Banka Velenje) bi imeli 12%, institucionalni lastniki (skladi in zavarovalnice) 1 delnico manj kot 14%, ključni investitor(-ji) pa naj bi kupil 34% naše največje banke. Merila za izbor ključnega investitorja so bila: (1) pogoji za nakup delnic, predvsem ponujena cena za delnico, in (2) sposobnost ponudnika, da v NLB deluje kot učinkovit ključni investitor, ki zajema: finančno moč; pripravljenost za vlaganje dodatnega kapitala; komplementarnost s poslovanjem NLB, sposobnost posredovanja znanj, predvsem na področju investicijskega bančništva ter upravljanja sredstev, zavarovalnega bančništva in informacijske tehnologije⁷. V programu privatizacije NLB je bila posebej razdelana možnost, kjer lahko država v posameznih primerih opravi prodajo določenega dodatnega paketa delnic, če institucionalni lastniki ne bodo kupili celotnega 14-odstotnega deleža oziroma če bo ključni investitor kasneje bodisi neposredno bodisi prek tretjih oseb začel od drugih delničarjev odkupovati delnice.

Prodaja delnic ključnim investitorjem naj bi bila izvedena v 2 fazah in sicer naj bi interese za nakup delnic predložiti svoje vloge do 1. oktobra 2001. Od njih se je zahtevalo, da imajo vsaj za 10 milijard evrov (220 milijard tolarjev) bilančne vsote, velikost njihovega kapitala pa ne sme biti manjša od milijarde evrov (220 milijard tolarjev). Za primerjavo: po nekonsolidirani bilanci je konec leta 2000 bilančna vsota NLB d.d. znašala 918 milijard tolarjev, kapital pa približno 45 milijard tolarjev. Do 22. oktobra 2001 naj bi potencialni investitorji pripravili nezavezujoče ponudbe. V drugi fazi naj bi komisija naredila ožji izbor investitorjev, ki bodo opravili skrben pregled NLB in do konca leta 2001 pripravili zavezujoče ponudbe. Na podlagi le - teh se bi odločilo, kdo je najboljši kupec po mnenju komisije. Komisija nato pripravi pogodbo, jo preda MF, ta pa vladi, ki ima zadnjo besedo. Šele, ko bodo na razpolago konsolidirane bilance NLB za leto 2001 (verjetno marca ali aprila 2002), bo na vrsti prodaja 14-odstotnega deleža t.i. dobro poučenim portfeljskim investitorjem.

V ožji izbor je komisija povabila 3 ponudnike, med njimi Evropsko banko za obnovo in razvoj (EBRD), avstrijsko Erste Bank (82 milijard evrov bilančne vsote) in belgijsko KBC

⁷ Poziv ministrstva za finance k nakupu delnic NLB, d.d. Finance, 17.9.2001.

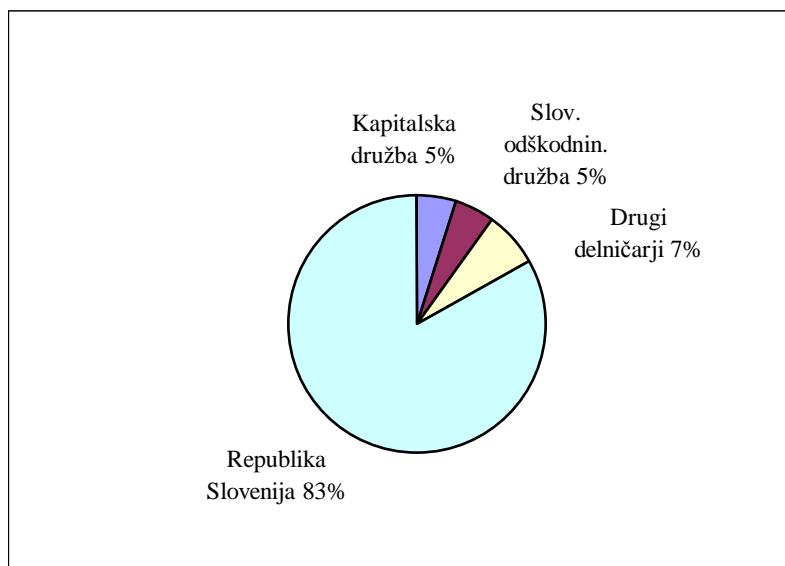
(209 milijard evrov bilančne vsote), ki naj bi do konca leta 2001 oddale zavezujoče ponudbe za nakup deleža v NLB.

Tabela 6: Primerjava NLB in njenih možnih kupcev (30.6.2001)

	NLB	Erste Bank	KBC
bilančna vsota (mrd EUR)	4,59	82,33	209,06
kapital (mrd EUR)	0,36	4,38	5,93

Vir: Korljan, 2001a.

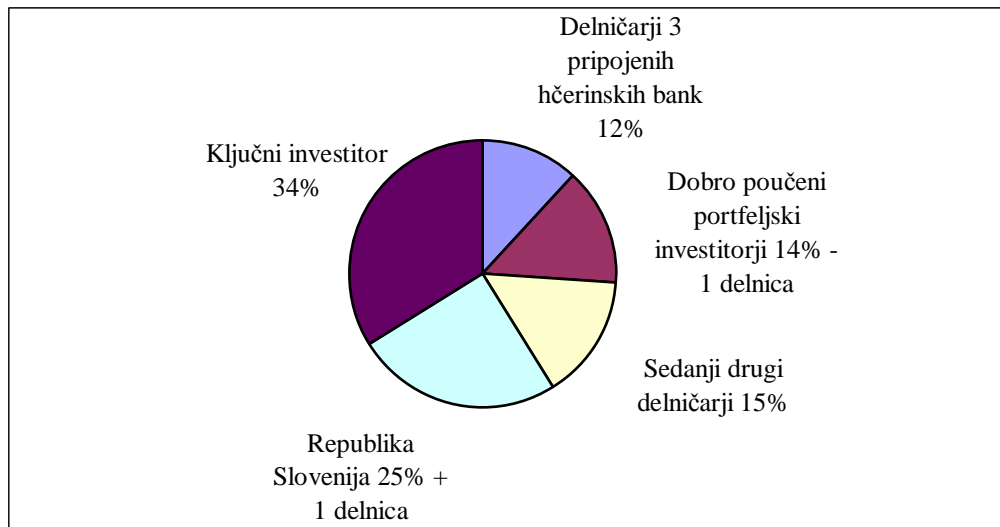
Slika 4: Lastniki NLB d.d. 31.12.2000 (lastniška struktura v %)

Vir: Jenko, 2001.

Konec novembra 2001 se je vlada odločila za spremembo programa privatizacije NLB. Drugi krog privatizacije NLB (prodaja 14-odstotnega deleža portfeljskim vlagateljem) bi pospešili in banka naj bi se dokapitalizirala. Domača podjetja naj bi dobila možnost nakupa delnic NLB in sicer bo posamezni vlagatelj smel kupiti do 2% delnic banke. Glavni argument, komu prodati 14-odstotni delež, je cena. Umaknili naj bi možnosti "call opcije", ki ključnemu investitorju zagotavlja pravico, da kasneje odkupi še preostali državni delež (Korljan, 2001b).

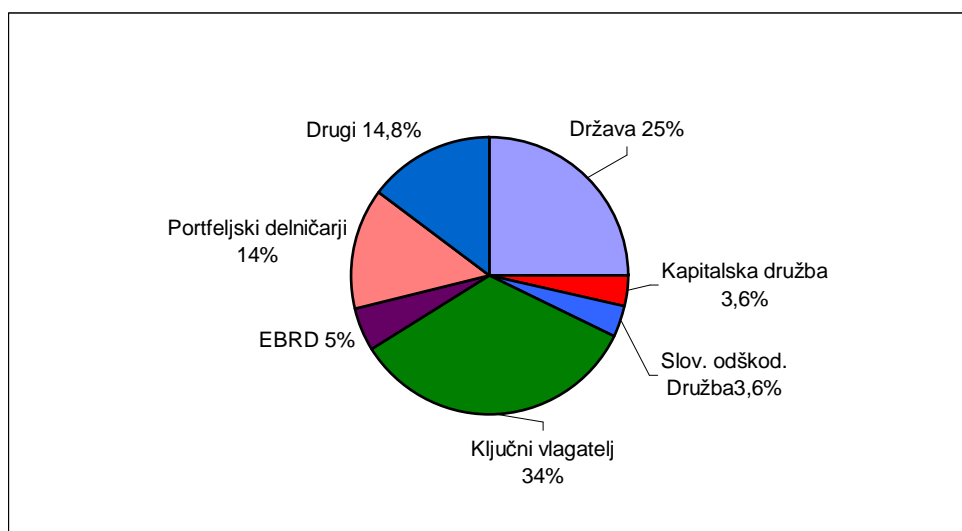
Slika 5: Predvidena lastniška struktura NLB d.d. po 1. fazi privatizacije (v %):

Vir: Jenko, 2001.

Zavezujočo ponudbo za nakup NLB je oddala le belgijska banka KBC. Vloga EBRD pri privatizaciji NLB se je spremenila in sicer naj bi pridobila do 5% delnic NLB po ceni in pod pogoji, ki bodo veljali za ključnega vlagatelja. Po dokapitalizaciji NLB naj bi ji avtomatsko pripadlo toliko delnic, da bi obdržala 5-odstotni delež. V primeru neuspešne prodaje novih delnic, ki bodo ponujene domačim portfeljskim vlagateljem, bo delež EBRD avtomatsko povečan nad 5%. Če npr. ne bi bila prodana nobena nova delnica, bi EBRD dosegla največ 13-odstotni delež v povečanem kapitalu NLB (Weiss, 2002). Pogajanja o nakupu 34-odstotnega deleža s KBC naj bi se končala 1. marca 2002, vendar so tudi tu rok podaljšali: najprej do konca marca in nato do konca aprila 2002.

Slika 6: Predvidena lastniška struktura NLB po dokapitalizaciji (v%)

Vir: Hočevar, 2001b.

Sredi aprila je komisija za vodenje in nadzor nad privatizacijo NLB predlagala sklenitev pogodbe s KBC, katere odločitev morata potrditi še vlada ter nato svet Banke Slovenije (določiti mora kvalificirani delež v glasovalnih pravicah).

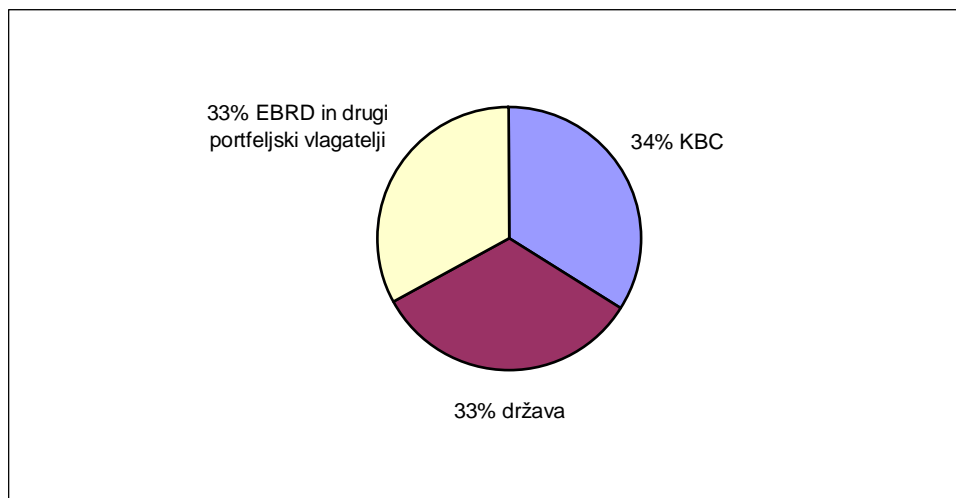
V okviru prve faze privatizacije NLB je bila 8. maja 2002 med Slovenijo in KBC podpisana pogodba o nakupu 34% deleža NLB. KBC bo v 120 dneh od podpisa pogodbe plačala 435 milijonov evrov (približno 98 milijard tolarjev). Cena za delnico NLB tako znaša 37.350 tolarjev, ker je 2,7-kratnik njene knjigovodske vrednosti. Nakup deleža mora odobriti še Banka Slovenije (Jenko, 2002).

Druga faza privatizacije NLB obsega dva kroga:

- a) EBRD za začetek kupi 5% delnic po enaki ceni kot KBC;
- b) sledi 7-odstotna dokapitalizacija NLB. Delnice bodo ponudili portfeljskim vlagateljem. Pri tem jih bodo institucionalni lastniki lahko kupili z 10-odstotnim popustom. Tudi tu bo lahko sodelovala EBRD, ki bo smela kupiti vse delnice, ki jih portfeljski vlagatelji ne bodo, do leta 2005 pa jih bo morala še trikrat ponuditi v odkup portfeljskim vlagateljem.

KBC do leta 2006 ne sme kupovati dodatnih delnic NLB, pozneje pa v skladu z vsemi bančnimi in prevzemnimi predpisi. S tem je vsaj prehodno izpolnjen eden od elementov razvojne strategije NLB, ki je od začetka želela postati mednarodno mešana banka v večinski domači lasti, ki bo zagotavljala obstoj slovenskega bančnega sektorja in gospodarstva (Štiblar, 2001, str.51).

Slika 7: Lastniška sestava NLB d.d. po obeh krogih privatizacije

Vir: Finance, 22.4.2002.

SKLEP

Privatizacija bank pomeni prodajo državnih bank oziroma deleža države v lastništvu bank privatnim subjektom.

V Sloveniji so banke pretežno v zasebni lasti, izjemi pa sta dve največji banki, ki sta bili podržavljeni ob sanaciji. Slovenija je bila tako 31. 12. 2000 lastnica skoraj 37% bančnega sektorja. Delež Slovenije v Novi ljubljanski banki d.d. je znašal 83% in v Novi kreditni banki Maribor d.d. 90%.

Privatizacija bančnega sektorja ima zagovornike in nasprotnike. Prvi trdijo, da privatizacija zagotavlja prihranek državnih blagajni in povečuje produktivnost ter učinkovitost. Nasprotniki pa vztrajajo, da pomeni odmik na slabše v kvaliteti, učinkovitosti, fleksibilnosti in integriteti prej državne banke. Razlogi za privatizacijo so skoraj vedno politični in ekonomski. Ponavadi jih je več in med seboj niso nujno konsistentni.

V zadnjem desetletju smo bili priča prestrukturiranju bančnih sektorjev v več državah po svetu. Nam bližje so države srednje in vzhodne Evrope, kjer je bilo državno lastništvo bank skoraj samoumevno. Privatizacija bank v teh državah je bila kljub enakim ciljem različno uspešna in različno hitra.

Sanacija slovenskih bank se je začela v letu 1992. V njenem okviru sta bili ustanovljeni dve novi banki NLB in NKBM, ki sta ob koncu sanacije postali državni. Sanacija je bila ocenjena za uspešno; bankam se je povrnila solventnost, restrukturirale so se bilance bank in čakala jih je le še privatizacija.

Pričakovani vstop v Evropsko unijo je proces privatizacije nekoliko spodbudil, saj bodo z odprtjem trga naše banke izpostavljene večji konkurenci. Bilančne vsote slovenskih bank zaenkrat niso primerljive z velikimi evropskimi bankami, storitve velikih bank so zaradi ekonomij obsega pogosto cenovno ugodnejše, ponudba storitev je zanimivejša, bolj pestra in za komitente bolj privlačna. Zaradi približevanja EU in trendov v bančništvu nasploh v svetu (združevanja in pripojitve) je pomembno, da naše banke dobijo strateškega partnerja, ki bo prinesel svež kapital, nove tehnologije in storitve. Smo pred obdobjem, ko bodo dobički manjši, saj se obrestne marže znižujejo in cene bančnih storitev padajo. Stroškovno učinkovitost lahko banke povečajo z vlaganjem v informacijsko tehnologijo, to pa zahteva dodaten kapital. Tisti, ki bo manj stroškovno učinkovit, ne bo mogel iti v korak s cenami, ki jih bo ponudila tuja konkurenca.

Pri pripravi programa privatizacije je imela slovenska vlada naslednje cilje: doseči največjo možno kupnino za državo, s katero naj bi zmanjšali javni dolg, krepitev učinkovitosti in konkurenčnosti bank ter bančnega sistema in prodor na tuje trge. Postopek privatizacije obeh državnih bank se je začel spomladi 2001 ter se zavlekel do spomladi 2002. Kljub temu, da se je za NKMB d.d. zanimalo več kupcev kot za NLB d.d., prodaja 65% deleža NKBM d.d. ni uspela. Vlada se je odločila spremeniti program privatizacije ter banko dokapitalizirati. Za kupca NLB d.d. je bila izbrana belgijska bančna skupina KBC, ki se je tudi edina potegovala za nakup 34% deleža. Kupnina v višini skoraj 98 milijard tolarjev naj bi zmanjšala javni dolg, kako pa bo novi lastnik vplival na učinkovitost ter konkurenčnost NLB ter slovenskega bančnega sistema, bomo videli v prihodnje. Zahteva, da KBC do leta 2006 ne sme kupovati dodatnih delnic NLB je v skladu s programom preoblikovanja slovenskega bančnega sektorja, saj tako ostaja največja slovenska banka delno v domači lasti in bo mogoče tako tudi ob vstopu v EU.

LITERATURA

1. Aiginger Karl, Mooslechner Peter: Framework conditions, methods and processes of privatization: Lessons fom trade sale of an Austrian bank. 11th Plenary Session of the OECD Advisory Group on Privatization on Banks and Privatisation. Rim: OECD, 1997. [URL: <http://www.oecd.org/daf/corporate-affairs/privatisation/agp/11/index.htm>].
2. BIS Papers No.4: The banking industry in the emerging market economies: competition, consolidation and systemic stability. Monetary and Economic Department, avgust 2000. 164 str. [URL: <http://www.bis.org/publ/bispap04.pdf>].
3. Bonin John, Wachtel Paul: Towards Market - Oriented Banking in The Economies in Transition. New York: Institut for East and West Studies, 1996. 30 str.
4. Borak Neven, Pfajfar Lovrenc: Merjenje učinkovitosti bank z mejno stroškovno funkcijo. Zbornik strokovnega posvetovanja o bančništvu. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 1998, str. 7-33.
5. Clarke George R.G., Cull Robert: Provincial Bank Privatization in Argentina: The how, the why and the so what? Mimeo, Worl Bank, 1999. 30 str. [URL:<http://www.worldbank.org/htm/dec/Publications/Workpapers/WPS2000series/wps2159.pdf>].
6. Cvikl Milan M.: Razlogi za privatizacijo poslovnih bank. Bančni vestnik, Ljubljana, 1997, 1-2, str. 1.
7. Frydman Roman, Gray Cheryl, Hessel Marek in Rapaczynski Andrzej: When does privatization work? The impact on private ownership on corporate performance in the transition economies. Mitpress, Cambridge, Masseurhusetts: The Quarterly Journal of Economics, 1999, 4, str. 1153-1191.
8. Glavne značilnosti nakupa 34-odstotnega deleža NLB in nadaljnje privatizacije NLB. Finance, Ljubljana, 22.4.2002, str.3.
9. Graf Pablo: Policy responses to the banking crisis in Mexico. Bank restructuring in practise. BIS Policy Papers, No. 6. September 1999, str. 164-182. [URL: <http://www.bis.org/publ/plcy06f.pdf>].
10. Group of ten: Report on consolidation in the Financial Sector. Januar 2001. [URL: <http://www.bancaditalia.it>]
11. Hočevar Borut: Privatizacija bank pred vlado. Finance, Ljubljana, 15.5.2001.
12. Hočevar Borut: Tone Rop napovedal borzno kotacijo NLB. Finance, Ljubljana, 14.12.2001.
13. Jenko Miha: Jugovarčevalci ne zadevajo NLB. Delo, Ljubljana, 18.9.2001, str. 3.
14. Jenko Miha: Blagoslov mora dati še banka Slovenije. Delo, Ljubljana, 9.5.2002, str.1.
15. Kačič Matej: NKBM bo dokapitalizirana. Finance, Ljubljana, 26.4.2002, str. 4.
16. Kay John, Bishop Mathew, Colin Mayer: Privatization & Economic Performance. Oxford: Oxford University Press, 1994. 331 str.

17. Korljan Antiša: Za NLB se menda potegujejo tudi Irci in Portugalci. Finance, Ljubljana, 2.10.2001, str. 3.
18. Korljan Antiša: Slovenski kapital za NLB bo na vrsti v drugem krogu. Finance, Ljubljana, 26.11.2001, str. 2.
19. Košak Marko: Učinkovitost slovenskih bank. Bančni vestnik, Ljubljana, 2001, 5, str. 91-95.
20. Kovacs Arpad: The Hungarian Banking System, OECD, 1997.
[URL: <http://www.oecd.org/daf/corporate-affairs/privatisation/agp/11/kovacs.pdf>].
21. Lachowski Slowomir: The privatising banks in Poland: Succes and failures of a multitrack path. OECD, 1997.
[URL: <http://www.oecd.org/daf/corporate-affairs/privatisation/agp/11/lachowski.pdf>].
22. Lah Emil: Privatizacija slovenskih bank na razpotju. Bančni vestnik, Ljubljana, 2001, 12, str. 47-49.
23. Narat Matej: Privatizacija bank. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 126 str.
24. Počivavšek Franc: Zbirka zakonov s področja denarnega in bančnega sistema z uvodnimi pojasnili in izvedbenimi akti. Ljubljana: Center Marketing, 1992. 201 str.
25. Prohaska Zdenko: Finančni trgi. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 205 str.
26. Ribnikar Ivan: Privatizacija zaradi sanacije podržavljenih bank. Bančni vestnik, Ljubljana, 1994, 4, str. 5-9.
27. Ribnikar Ivan: Monetarna ekonomija I. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 380 str.
28. Ribnikar Ivan: Lastniki bank (v EU in Sloveniji). Bančni vestnik, Ljubljana, 2001, 12, str. 50-53.
29. Simoneti Marko in Kawalec Stefan: Bank Rehabilitation and Enterprise Restructuring. Ljubljana: CEEPN, 1995. 145 str.
30. Štiblar Franjo, Sanacija slovenskih bank: Zakaj zamuja njen zaključek in kako naprej? Gospodarska gibanja, Ljubljana, 1996, 278, str. 25 - 47.
31. Štiblar Franjo: Kakšen bo slovenski bančni sektor ob vstopu v EU. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 1999, 304, str. 27 - 47.
32. Štiblar Franjo: Nacionalni interes v razvoju slovenskega bančnega sektorja in gospodarstva. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 2000, 321, str. 25-44.
33. Štiblar Franjo, Vpliv lastništva na uspešnost corporate governance bank v Sloveniji. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 2001, 331, str. 25-54.
34. Tekavec Vanja: Tudi v boljših časih bi se prijavi isti kupci. Delo, Ljubljana, 15.10.2001.
35. The odd sort of ownership. The Economist, 27.10.2001, str. 80.
36. Top 300 Europeans. The Banker, september 2001, str. 116-129.
37. Unal Haluk, Navarro Miguel: The tehcnical Proves of Bank privatization in Mexico. The Wharton School: Working Paper, julij 1997.

- [URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=54460].
38. Weiss Monika: EBRD ni strateški vlagatelj v NLB. Finance, Ljubljana, 3.1.2002, str.4.

VIRI

1. Bilten Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije, 2 (2002). 103 str.
2. Letno poročilo Banke Slovenije 1999 in 2000.
3. Letno poročilo NKBM d.d. 2000.
4. Letno poročilo NLB d.d. 2000.
5. Letno poročilo Banque de France 1997, 1998 in 1999.
[URL: <http://www.banque-france.fr/gb/publi/main.htm>], 22.11.2001.
6. Letno poročilo Češke narodne banke (Češka Narodni Banka) 1999, 2000.
[URL: <http://www.cnb.cz/en/index.htm>], 22.11.2001.
7. Letno poročilo Madžarske narodne banke (Magyar Nemzeti Bank) 1999.
[URL: <http://www.mnb.hu/index-a.htm>], 22.11.2001.
8. Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001.
Ljubljana: Banka Slovenije, julij 2001, 96 str.
9. Predpristopni ekonomski program. Ljubljana: Republika Slovenija, september 2001.
10. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 7/1999).
11. Zakon o predsanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 1/91).